

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**EKONOMSKI VIDIKI PRIKLJUČEVANJA
SLOVENIJE EU**

Ljubljana, januar 2004

PETER FELICIAN

IZJAVA

Študent Peter Felician izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Andreja Sušjana in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetni domači strani.

V Ljubljani, dne _____

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
2. EVROPSKA UNIJA	2
2.1. Nastanek Evropske unije	2
2.2. Evropske institucije	4
2.3. Širitveni proces	5
2.3.1. Pridružitveni sporazum (Evropski sporazum)	6
2.3.2. Zahteve vključevanja v EU	6
2.3.3. Pristopna pogajanja	7
3. RAZVOJ ODNOSOV MED SLOVENIJO IN EU	8
4. PREDNOSTI IN STROŠKI VKLJUČITVE V EVROPSKO UNIJO	10
5. EKONOMSKI VIDIKI VSTOPA V EU ZA POSAMEZNA PRISTOPNA POGLAVJA	12
5.1. Regionalna politika	12
5.1.1. Regionalna politika v EU	12
5.1.2. Značilnosti slovenskih regij	14
5.1.3. Vključevanje Slovenije v strukturno politiko EU	14
5.2. Kmetijstvo	16
5.2.1. Skupna kmetijska politika	16
5.2.2. Stanje slovenskega kmetijstva	17
5.2.3. Vključitev Slovenije v SKP	20
5.3. Notranji trg in štiri svoboščine	22
5.3.1. Prost pretok blaga	22
5.3.2. Prost pretok storitev	23
5.3.3. Prost pretok oseb	24
5.3.4. Prost pretok kapitala	25
5.4. Monetarna unija	26
5.4.1. Uvedba monetarne unije in evra	26
5.4.2. Prednosti EMU in evra	27
5.4.3. Slovenija in evro	27
5.5. Varstvo okolja	28
5.6. Industrijska politika	29
5.6.1. Stanje slovenske industrije	29
5.6.2. Slovenska industrija in EU	31
5.7. Politika majhnih in srednje velikih podjetij (MSP)	32
5.7.1. Programi za pomoč majhnim in srednje velikim podjetjem	33
5.8. Financiranje in proračun	34
5.8.1. Proračun EU	34
5.8.2. Slovenska finančna pogajanja z EU	35
6. SKLEP	35
7. LITERATURA	38
8. VIRI	39

1. UVOD

Slovenija bo maja 2004 postala članica Evropske unije (EU), kar bo spremenilo naša življenja in še posebej naše gospodarstvo. Slovenija izvozi na evropski trg in na države Cefte, ki se bodo tudi priključile EU, več kot 70 % celotnega izvoza. Članstvo v Evropski uniji bo tako slovenskemu gospodarstvu omogočilo dostop do 450 milijonskega trga. Vstop bo torej prinesel prednosti in slabosti v naša življenja in v gospodarstvo.

Evropska unija je integriran gospodarski prostor z največjo novo ustvarjeno vrednostjo in kupno močjo na svetu. Razprostira se na 3,21 milijona kvadratnih kilometrih, to je prostoru, ki je 157-krat večji od slovenskega nacionalnega prostora. Sloveniji manjka še deset let, da bo dohitela povprečje Evropske unije pri razvitosti, merjeni v BDP na prebivalca, drugim kandidatkam pa dvakrat toliko. Evropska unija je eden izmed najpomembnejših tvorcev mednarodne ureditve v nasprotju s pomembnostjo Slovenije, ki je v svetovnem merilu neznatna. Deset povabljenih kandidatk pričakuje vstop na skupni trg z velikimi pričakovanji, saj si obetajo pospešen gospodarski razvoj od udeležbe na evropskem trgu. Izkušnje držav članic Evropske unije: Irske, Portugalske, Finske in Nizozemske, ki imajo gospodarstva z najboljšimi dosežki v zadnjih desetih ali petnajstih letih, očitno zadoščajo za prepričanje, da ekonomska integracija prikazuje koristi od sodelovanja v procesu vseevropske integracije.

Evropska unija nikakor ni obljubljena dežela. Poleg številnih koristi, ki jih vstop vsekakor ima za tako majhno državo kot je Slovenija, se bodo sčasoma pokazale tudi slabe strani (večja brezposelnost). Kljub temu je treba poudariti, da vključitev v Evropsko unijo ponuja predvsem možnosti in priložnosti, od nas samih pa je odvisno, ali in kako jih bomo uresničili.

Cilj diplomskega dela je prikazati koristi od vključitve v EU in stroške vključitve v EU, torej ekonomske vidike priključevanja EU. Opredeliti sem želel posamezna pristopna pogajanja in učinke, ki jih bo povzročil vstop Slovenije v EU.

Najprej bom opredelil nastanek Evropske unije, njene institucije, predstavil bom širitveni proces in zahteve vključevanja v EU. Drugi del je namenjen razvoju odnosov med Slovenijo in EU: od začetkov pa do skorajšnje vključitve v EU. Tretji del zajema prednosti in stroške vključitve v EU. Četrty del zajema ekonomske vidike vstopa v EU za posamezna pristopna poglavja, in sicer: regionalna politika, kmetijstvo, notranji trg EU in štiri svoboščine, monetarna unija ter uvedba evra, varstvo okolja, industrijska politika, politika majhnih in srednje velikih podjetij in financiranje ter proračun EU. V vsako posamezno pristopno poglavje bom vključil posebnosti poglavja v EU, stanje teh poglavij v Sloveniji in stanje teh poglavij po vstopu Slovenije v EU. Predstavil bom tudi predhodna obdobja, ki si jih je Slovenija pridobila v pogajalskem procesu.

2. EVROPSKA UNIJA

2.1. Nastanek Evropske unije

V Zahodni Evropi je na začetku petdesetih let prevladalo stališče, da je nujno med evropskimi državami tesnejše gospodarsko sodelovanje. Na podlagi tega je francoski zunanji minister Robert Schuman 9. maja 1950 predstavil predlog za povezovanje premogovne in jeklarske industrije Francije in Nemčije. Leto dni kasneje je nastala Evropska skupnost za premogovništvo in jeklarstvo (ESPJ), v katero so se včlanile Francija, Zahodna Nemčija, Italija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg. Tako se je začel kompleksen proces gospodarskega združevanja, ki je temeljil na prosti medsebojni trgovini in skupni carinski politiki. Leta 1957 je bila ustanovljena Evropska skupnost za jedrsko energijo (EURATOM). Obe ustanovljeni integraciji sta se vključili v Evropsko gospodarsko skupnost (EGS), ki je bila podpisana kot pogodba 25. marca 1957 v Rimu. Pogodba je začela veljati 1. januarja 1958. Članice EGS so na podlagi omenjene pogodbe predvsem želele vzpostaviti in vzdrževati enotni trg, na katerem bi bile odpravljene carine in ukinjene omejitve za gibanje kapitala in delovne sile.

Zaradi uspešnega poslovanja članic so k tej zahodnoevropski gospodarski integraciji pozneje pristopile tudi druge države: Velika Britanija, Danska in Irska (1973), Grčija (1981), Portugalska in Španija (1986), Avstrija, Finska in Švedska (1995). Gospodarsko sodelovanje se je v Evropi pomembno okrepilo leta 1985 s podpisom Pogodbe o enotni Evropi, o nastanku projekta evropskega trga. Države članice Evropske skupnosti so 7. februarja 1992 v Maastrichtu podpisale Pogodbo o Evropski uniji, ki je nasledila in nadgradila Evropsko gospodarsko skupnost (Puharič, 1994, str. 116). Evropska unija sloni na treh stebrih: prvega predstavljajo gospodarske skupnosti: ESPJ, EURATOM IN EGS in oblikovanje ekonomske in monetarne unije, drugega predstavlja skupna zunanja in varnostna politika, tretjega pa predstavlja sodelovanje na področju pravosodnih in notranjih organov. Pogodbo o Evropski uniji so dopolnili z Amsterdamsko pogodbo, ki so jo podpisali 17. julija 1997, veljati pa je začela 1. maja 1999.

Cilji Amsterdamske pogodbe so bili (Slovenija v Evropski Uniji?, 2000, str. 15):

- sodelovanje držav članic v boju proti brezposelnosti,
- dokončno odpravljanje še zadnjih ovir pri svobodi gibanja,
- Evropi omogočiti, da glasneje izrazi svoje mnenje o problemih na svetovnem prizorišču,
- doseči večjo učinkovitost institucionalne strukture v luči širitve Unije.

Amsterdamska pogodba je zadnji cilj uresničevala z razširitvijo postopka soodločanja tako v Parlamentu kot v Svetu ministrov ter večinskega glasovanja v Svetu ministrov.

Julija 1997 je Evropska komisija predstavila Agendo 2000, ki je vsebovala paket reform. Po skoraj dveh letih pogajanj so države članice Evropske unije na zasedanju Evropskega

sveta 24. in 26. marca 1999 v Berlinu dosegle sporazum glede paketa reform. Končni sporazum je preložil glavne elemente načrtovanih reform skupne kmetijske politike in ni bistveno spremenil stopnje pomoči iz strukturnih ter kohezijskih skladov. Sestavni del Agende 2000 je bila Nova finančna perspektiva 2000-2006 (NFP), ki je prinašala zasnovo bodočega proračuna EU in prve osnutke načrtovanih reform EU, vključno s konkretnimi odgovori glede možnosti pristopa 6 držav kandidatk (Madžarske, Češke, Poljske, Estonije, Slovenije in Cipra).

Izhodišče predstavlja odločitev, da obseg EU proračuna (1,27 % BDP) tudi po širitvi ostane nespremenjen. Razširitev naj bi bila izvedena v korakih in pristop prvih novih držav članic so načrtovali leta 2002. Predpristopna pomoč naj bi ublažila izhodiščne razlike med kandidatkami in članicami. Poleg tega je Evropska komisija določila zgornji možni limit za koriščenje pomoči iz EU proračuna v višini 4 % BDP posamezne države – prejemnice pomoči. Predpristopna pomoč naj bi znašala na področju kmetijstva 500 milijonov evrov letno za modernizacijo kmetij in živilsko predelovalne distribucijske mreže. Skupni stroški širitve EU naj bi obsegali 45 milijard evrov – 38 milijard evrov naj bi bilo namenjeno za strukturno pomoč novim članicam in 7 milijard evrov za predpristopno pomoč.

Na Evropskem vrhu v Nici decembra 2000 se je končala Medvladna konferenca o institucionalni reformi EU, ki je predpogoj za širitev EU. Sklenili so, da bodo v naslednjem mandatnem obdobju (2004 – 2009) med člani Evropskega parlamenta tudi že poslanci novih držav članic. Vsaka nova članica EU bo dobila svojega komisarja. Skupno število glasov v Svetu ministrov se bo povečalo na 345. Evropski parlament pa bo imel po odločitvi Evropskega vrha 740 članov.

Na začetku leta 2002 je dvanajst od petnajstih držav članic Evropske unije dalo v obtok evro kovance in bankovce. S tem se je zaključilo zadnje dejanje na dolgoletni poti uvedbe skupne evropske valute evra. Države, ki so zamenjale svoje nacionalne valute, so: Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska in Španija.

V drugi polovici leta 2000 se je začela upočasnitev gospodarske rasti v ZDA in EU ter drugih razvitih državah. Kriza se je nadaljevala v letu 2001, saj je bila povprečna realna rast BDP v Evropski uniji le 1,6 % (v Nemčiji samo 0,6 %). Teroristični napad v ZDA 11. septembra 2001 in vojaške akcije v Afganistanu so še povečale negotovost v svetu. Na začetku leta 2003 pa so ZDA in Velika Britanija napadle Irak, kar je povzročilo razdor med državami EU in ZDA. ZDA so povečale vojaški proračun, vendar pa se jim zaradi znižanja davkov obeta velik proračunski primanjkljaj. Evropski proračun bo zaradi slabih gospodarskih razmer še bolj obremenjen, kar bo prizadelo tudi kandidatke za članstvo, saj pričakujejo več pomoči iz evropskih skladov.

2.2. Evropske institucije

K pojmu evropske institucije štejemo vse ustanove in organe, ki sodelujejo pri izgradnji Evropske unije in sodelujejo pri sprejemanju odločitev, ki se nanašajo na EU. Poleg vseh teh pa ne smemo pozabiti na državljanke, ki imajo prav tako pomembno vlogo pri oblikovanju EU.

Glede na vrstni red sprejemanja odločitev si institucije sledijo v sledečem vrstnem redu (Slovenija v Evropski Uniji?, 2000, str. 11-14):

1. **Evropski svet:** postal je najvišje politično telo Unije. Ustanovljen je bil leta 1974, ko so se predsedniki držav in vlad držav članic Evropske skupnosti odločili za redna srečanja v okviru Evropskega sveta in sicer s predsednikom in enim podpredsednikom Evropske komisije. Od takrat je vloga Evropskega sveta stalno naraščala. Pri srečanjih lahko iščemo ključne odločitve za razvoj programa Skupnosti. Te odločitve niso pravno obvezujoče, vendar dajejo politični impulz in smernice za bodoči razvoj Unije. Komisija ali Svet ministrov se lahko obrneta na Evropski svet v zvezi z zapletenimi zadevami, o katerih se običajne institucije Unije ne morejo sporazumeti.
2. **Evropska komisija:** je izvršilni organ EU. Njenih 20 članov je imenovano za pet let in je neodvisnih od svojih nacionalnih vlad, četudi so imenovani z njihovih strani. Po dva predstavnika ima pet večjih držav, preostale pa po enega. Delo vodi predsednik Komisije. Za Komisijo dela več kot 10.000 uradnikov, ki so notranje organizirani v 19 področno razdeljenih generalnih direktoratih.
3. **Svet EU oziroma Svet ministrov:** je glavno telo EU in ima moč odločanja. Njegovi člani so predstavniki vlad držav članic. Njihova naloga pa je, da se pogajajo in da glasujejo o zakonodaji Unije. Sprejema odločitve sam ali v sodelovanju z Evropskim parlamentom. Obstaja samo en Svet, vendar spreminja ime in sestavo glede na predmet dela: kmetijstvo, finance, izobraževanje, splošne in zunanje zadeve. V evropskem okviru so ministri v različni meri odgovorni svojim nacionalnim parlamentom, vendar tega, kar odločijo ministri, ni mogoče razveljaviti. Zakonodaja ima običajno obliko pravil ali smernic. Pravila so obvezujoča in postanejo del nacionalne zakonodaje. Smernice so obvezujoče, vendar je izbira metode za doseganje ciljev prepuščena državi članici.
4. **Evropski parlament:** je demokratični glas prebivalcev Evrope. Na neposrednih volitvah po državah članicah so izvoljeni poslanci. Zdaj jih je skupaj 626, po širitvi pa jih naj bi bilo 740. Število poslancev iz posamezne članice je odvisno od deleža njenega prebivalstva v skupnem številu prebivalcev EU. Sodelujejo pri sprejemanju zakonodaje, proračuna, nadzoru izvršnih organov in dajejo politične pobude. V sprejemanje predpisov Evropske unije se vključujejo na več načinov: s posvetovanjem, sodelovanjem, soodločanjem ali obveznim soglasjem. Druge funkcije in pristojnosti parlamenta so: imenovanje Komisije (soglasje k imenovanju članov), nadzorna funkcija (obravnavo letno poročilo Komisije), proračunska funkcija (potrjuje proračun, ki ga pripravi Komisija), soodloča skupaj s Svetom EU pri zakonodaji s področja skupnega

trga kot tudi o vstopu novih članic ter dvo- ali večstranskih mednarodnih sporazumih, ima pravico do ustanavljanja začasnih komitejev in pravico do peticije.

5. **Evropsko sodišče:** opravlja sodni nadzor nad vsemi akti Komisije in Sveta EU. Sodišče razveljavi akte, če niso skladni z zakonodajo Evropske unije, odloča o veljavnosti in razlaganju posameznih pravil ter daje mnenja o sporazumih z nečlanicami EU. Na sodišču deluje 15 sodnikov in osem pravobranilcev, ki jih imenujejo vlade držav članic, vendar s soglasjem vseh članic.
6. **Evropsko računsko sodišče:** nadzoruje finančne prilive in odlive EU ter preverja, ali njeni organi skrbno in dobro gospodarijo. Izdaja letna in posebna poročila ter mnenja o posameznih vprašanjih, za katera je pristojno. Sestavlja ga 15 članov, iz vsake države članice po eden.
7. **Odbor za gospodarske in socialne zadeve (OGSZ):** je posvetovalno telo znotraj institucionalnega okvira Evropske unije. To je zbornica predstavnikov evropskih gospodarsko-socialnih partnerjev: delodajalcev, sindikatov, predstavnikov malega gospodarstva, kmečkih združenj, potrošnikov in poklicnih skupin, če jih omenimo le nekaj. OGSZ ima svoje mesto znotraj procesa odločanja v Skupnosti in daje evropskim gospodarskim ter socialnim partnerjem priložnost, da svetujejo organom odločanja v Evropski uniji (Komisiji, Svetu ministrov in Evropskemu parlamentu) glede politik, ki jih vodi EU.
8. **Varuh človekovih pravic:** imenuje ga Evropski parlament. Iz njegovega mandata izhaja, da lahko prejema pritožbe o slabem administrativnem ravnanju ustanov in organizacij EU. Vsak državljan Unije se ima pravico obrniti nanj s svojim primerom. Varuh človekovih pravic pa po prejemu pritožbe skuša na prijateljski način rešiti spor z institucijami EU.
9. **Evropska centralna banka:** vodi denarno politiko EU enotne skupne valute – evra in izvaja centralni nadzor.
10. **Odbor regij:** svetuje Svetu EU in Evropski komisiji na področju regionalnih in lokalnih zadev ter omogoča predstavnikom regionalnih oblasti, da sodelujejo pri oblikovanju integracijske politike tako, da bo le ta kar najbolj ustrezala potrebam regij in lokalnim skupnostim.
11. **Evropska investicijska banka:** je bila ustanovljena za financiranje evropskih investicij in tako postala največja institucija na področju mednarodnih kreditov na svetu.

2.3. Širitveni proces

Širitveni proces je potekal po naslednjih stopnjah:

- Evropski svet v Lizboni 1992 določi smernice za širitev EU.
- Evropski svet v Kopenhavnu 1993 določi pogoje za pristop novih držav.
- Evropski svet v Essen decembra 1994 sprejme predpristopno strategijo.
- Julija 1997 Evropska komisija izdela mnenja o pripravljenosti držav kandidatk za članstvo.

- V skladu s priporočili Komisije Evropski svet decembra 1997 v Luksemburgu določi, da bo EU začela pogajanja s šestimi državami (Češko, Estonijo, Madžarsko, Poljsko, Slovenijo in Ciprom) in sklene, da bo širitveni proces vključeval: evropske konference, pristopni proces in pristopna pogajanja.
- Šest bilateralnih Medvladnih pristopnih konferenc je odprtih 31. marca 1998.
- Na zasedanju Evropskega sveta v Helsinkih decembra 1999 se 6 kandidatkam za članstvo pridruži v pogajanjih za članstvo nova skupina šestih držav (Litva, Latvija, Slovaška, Romunija, Bolgarija in Malta).
- Evropski svet v Bruslju je 25. oktobra 2002 sprejel odločitev, ki jo je predlagala Evropska komisija, da bo 10 držav kandidatk (Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija) decembra 2002 lahko končalo pogajanja in leta 2004 bodo postale članice Unije.
- Zunanji ministri petnajsterice so se na zasedanju v Bruslju, 18. novembra 2002, dogovorili, da bodo nove članice v EU vstopile 1. maja 2004.
- V petek, 13. decembra 2002, na vrhu EU v Kobenhavnu, so se končala širitvena pogajanja za vseh deset povabljenih kandidatk.
- Ratifikacijo pristopne pogodbe z novinkami so podpisali 16. aprila 2003 v Atenah.

Preden je kandidatka postala polnopravna članica, je morala izpolniti naslednje štiri stopnje: vloga za vključitev, mnenje Evropske komisije, pogajanja o vstopu in vključitev.

2.3.1. Pridružitveni sporazum (Evropski sporazum)

V podporo procesu širitve oziroma povezovanja je bila oblikovana predpristopna strategija, ki jo podpirajo tako evropski sporazumi kot tudi programi predpristopnih pomoči, ki služijo kot pomoč državam kandidatkam pri pripravah za članstvo v Evropski uniji.

Evropski sporazumi urejajo trgovinska vprašanja, politični dialog, približevanje zakonodaje in druga področja sodelovanja, vključno z industrijo, okoljem, prometom in carinami. Njihov namen je postopno oblikovanje območja proste trgovine med EU in pridruženimi državami na podlagi vzajemnosti, a hkrati na podlagi asimetrije, to je večje liberalizacije na strani EU kot na strani pridruženih držav.

2.3.2. Zahteve vključevanja v EU

Leta 1993 so na Evropskem svetu v Kobenhavnu države članice Evropske unije prišle do soglasja, da se meje za vstop v EU odprejo vsem pridruženim članicam srednje in vzhodne Evrope, ki si želijo vstopiti v integracijo. Države naj bi se vključile takoj, ko bi bile sposobne prevzeti obveznosti članstva in ko bi izpolnjevale gospodarske in politične kriterije.

Kopenhavenski kriteriji za članstvo so (Borak, Rant, 1999, str. 162):

- stabilnost institucij, ki zagotavljajo demokracijo, pravni red, človekove pravice ter spoštovanje in varstvo manjšin;
- obstoj tržnega gospodarstva, ki se bo sposoben kosati s konkurenčnimi pritiski in tržnimi silami znotraj EU;
- sposobnost prevzeti obveznosti članstva kot so privrženost ciljem politične, gospodarske in monetarne unije.

Evropska komisija na podlagi teh kriterijev vsako leto pripravi Poročilo o napredku posamezne države kandidatke.

Decembra 1995 je Evropski svet v Madridu zahteval od kandidatke, da vzpostavijo pogoje za integriranje preko prilagoditve administrativnega ustroja, razvoja tržne ekonomije in vzpostavitve stabilnega ekonomskega in monetarnega okolja. Poleg tega je Evropska komisija leta 1995 izdala Belo knjigo, ki določa zakonodajo, ki jo bodo morale kandidatke uveljaviti in prenesti v svojo lastno zakonodajo, da bodo uveljavile "acquis communautaire". Bela knjiga tudi opozarja na tiste elemente, ki bodo bistveni za uveljavitev notranjega trga EU in jih je zato treba obravnavati kot prioriteto.

Svet v Luksemburgu je potekal decembra 1997 in prav tako poudaril sprejem zakonodaje, potrebno za širitev. Odločeno je še bilo, da je potrebno ojačiti delovanje institucij in izboljšati skladnost z institucionalnimi določbami Amsterdamske pogodbe.

V Helsinkih je decembra leta 1999 Evropski svet potrdil, da je skladnost s kopenhavenskimi kriteriji osnova za pristop k Uniji. Dodano pa je bilo, da morajo države kandidatke deliti vrednote in cilje EU tako, kot je določeno v pogodbah. Sklenjeno je še bilo, da morajo kandidatke rešiti morebitne spore glede državnih mej in ostalih povezanih tem, poleg tega pa je bila prav posebej poudarjena zahteva po visokih standardih jedrske varnosti.

2.3.3. Pristopna pogajanja

Pogajanja pomenijo medsebojno razjasnjevanje, približevanje in sprejemanje pogajalskih izhodišč. Pogajanja med Evropsko unijo in državami kandidatkami za vstop v EU so se pričela 31. marca 1998 in končala 13. decembra 2002. Pogajanja so potekala na bilateralnih pristopnih konferencah med državami članicami in posamezno kandidatko. Zakonodaja je bila razdeljena na 31 poglavij, v skladu s smernicami določenimi v Luksemburgu pa je vsaka kandidatka napredovala po svojem tempu – glede na njeno pripravljenost. Pri nekaterih poglavjih so kandidatke dosegle prehodna obdobja.

3. RAZVOJ ODNOSOV MED SLOVENIJO IN EU

Odnosi Slovenije z EU se razvijajo že celo desetletje, saj so države članice EU Slovenijo priznale kot samostojno in neodvisno državo že 15. januarja 1992. Slovenija je istega leta obvestila EU, da je njen cilj članstvo v Uniji. Slovenija je 5. aprila 1993 z EU podpisala Sporazum o sodelovanju. Ta sporazum je pomenil pravno formalen začetek medsebojnega sodelovanja, v njem pa je že bila predvidena možnost skorajšnje sklenitve sporazuma o pridruženem članstvu. Veljati je začel 1. septembra 1993, določil pa je trgovinsko, gospodarsko, znanstveno, tehnološko in druge oblike sodelovanja (Slovenija, doma v Evropi, 1998, str. 10).

Evropski sporazum (Sporazum o pridružitvi) je bil podpisan 10. junija 1996 v Luksemburgu, še isti dan pa je Slovenija vložila prošnjo za polnopravno članstvo in je s tem tudi formalno postala kandidatka za članstvo v EU. V procesu ratifikacije Evropskega sporazuma med EU in Slovenijo je 1. januarja 1997 stopil v veljavo začasni sporazum, ki je obsegal vsa določila Evropskega sporazuma, povezana s trgovino. Slovenija je postala pridružena članica EU 1. februarja 1999, ko je začel veljati pridružitveni sporazum.

Dnevi sredi julija 1997 so bistveno zaznamovali prihodnost slovenskega vključevanja. Državni zbor je takrat spremenil Ustavo glede lastninske pravice tujcev na nepremičninah, naslednji dan, 15. julija 1997, je ratificiral Sporazum o pridružitvi, 16. julija pa je Evropska komisija parlamentu predlagala mnenje o državah kandidatkah za vstop v EU. Mnenje Komisije o Sloveniji je bilo ugodno, zato je bila uvrščena v prvi krog držav za začetek pogajanj o vstopu v EU (Slovenija, doma v Evropi, 1998, str. 11).

Slovenska vlada je kot osnovni dokument za vse nadaljne dejavnosti v zvezi s pripravami na polnopravno članstvo v EU 8. januarja 1998 sprejela Strategijo Republike Slovenije za vključevanje v EU, na podlagi te strategije pa je marca 1998 pripravila še Državni program za prevzem "acquis communautaire", ki prednostno navaja področja prilagajanja slovenske zakonodaje, določa roke in nosilce ter načine financiranja. V začetku leta 1999 je vlada RS pripravila še nov srednjeročni program, ki je opredelil tudi naloge za obdobje do konca leta 2002. Za Slovenijo je bil to ciljni datum pri pripravi pogajalskih izhodišč in prevzemu zakonodaje in datum, do katerega je bila Slovenija pripravljena na polnopravno članstvo v EU (Slovenija v Evropski uniji?, 2000, str. 29). Slovenija je po konferenci o reformi institucij Evropske unije v Nici zaključila poglavje o evropskih institucijah in dobila:

- pravico do enega evropskega komisarja v Evropski komisiji,
- sedem sedežev v evropskem parlamentu v mandatu 2004-2009,
- tri glasove v Svetu ministrov v obdobju med 1. majem 2004 in 31. oktobrom 2004, po tem datumu pa štiri glasove v Svetu ministrov,
- sodnika na Evropskem sodišču,
- člana na Računskem sodišču,
- sedem predstavnikov civilne družbe v Ekonomskem socialnem odboru in

– sedem predstavnikov pokrajinskih ali lokalnih oblasti v Odboru regij.

Decembra 2002, na vrhu EU v Kobenhavnu, so se končala širitvena pogajanja za vstop Slovenije v EU. V nedeljo, 23. marca 2003, smo imeli referendum za vstop v EU, ki je uspel, saj se je za vstop Slovenije v EU odločilo 89,61 % državljanov, ki so se udeležili referenduma.

Slovenija je za EU majhen trg in zanjo tako rekoč ni pomembna, za nas pa je EU glavni trg. Ker je Slovenija majhna in bogata država, naj zanjo ne bi bil problem pri vključitvi v EU. EU je postala daleč največji trgovinski partner Slovenije, saj pokriva več kot polovico celotne blagovne menjave. Izvoz blaga Slovenije v EU je leta 2002 dosegel vrednost 6.509 milijonov evrov, kar je 59,4 odstotkov vsega izvoza blaga za leto 2002. Izvoz blaga v EU se je povečal za 1,2 odstotka glede na leto 2001. Uvoz blaga iz EU pa je znašal 7.869 milijonov evrov, kar je 68 odstotkov vsega uvoza blaga za leto 2002. Uvoz blaga iz EU pa se je povečal za 2,5 odstotka glede na leto 2001. Podobno predstavlja EU vir večine tujih investicij v Sloveniji (Avberšek et al., 2003, str. 4).

Leta 2001 se je gospodarska rast zmanjšala iz 4,6 % (leta 2000) na samo 2,9 % zaradi krčenj investicijskih aktivnosti in zaradi vpliva poslabšanja gospodarskih razmer v mednarodnem okolju. Leta 2002 pa se je gospodarska rast povečala za 3,2 %. Problem predstavlja inflacija, ki je znašala v letu 2002 7,5 %, v EU pa je inflacija znašala v letu 2002 samo 2,2 %. Gospodarska rast v EU je leta 2002 znašala 0,9 %.

Recesija v EU in predvsem v Nemčiji kaže na potencialno težavo, ker Slovenija večino svojega blaga izvozi v države EU. Po vstopu Slovenije v EU ta del izvoza ne bo več pravi izvoz in tako ne bo več izpostavljen vplivu deviznega tečaja, ki je sedaj pomemben element izvozne uspešnosti.

Vključitev v to izrazito zahodnoevropsko povezavo bo geostrateški položaj Slovenije spremenila, težišče suverenega odločanja pa se bo prestavilo daleč v Zahodno Evropo. Asimetričnost Evropske unije se kaže v tem, da evropski center, sestavljen iz največjih držav, peha manjše članice, kakršna je na primer Irska, na obrobje. Tako so veliki videti še večji in pomembnejši, manjši pa še manjši. Toda manjše članice EU (Irska, Portugalska, Finska in Nizozemska) kljub pahnjenosti na obrobje Unije v zadnjih desetih ali petnajstih letih dosegajo odlične gospodarske rezultate. Položaj, oziroma status v EU in gospodarski razvoj torej nista zelo povezana in soodvisna. V tem pa je pravzaprav priložnost tudi za Slovenijo, ki v EU ne bo posebno vplivna. A če bo gospodarsko uspešna, bo sicer majhna, vendar velika (Bertoncelj-Popit, 2002, str. 7). Tako bo Slovenija z vključitvijo v EU dosegla ključne cilje, kot so: doseganje večje blaginje, gospodarske rasti in večje zaposlenosti.

4. PREDNOSTI IN STROŠKI VKLJUČITVE V EVROPSKO UNIJO

Članstvo v Evropski uniji bo prineslo številne prednosti in stroške na različnih področjih. Integracija ima prednostni pomen predvsem zaradi ekonomskih učinkov kakor tudi zaradi političnih, varnostnih, socialnih, kulturno-zgodovinskih in nacionalno samostojnih razlogov. Strateški cilji Slovenije, ki so direktno povezani tudi z odločitvijo o članstvu v Evropski uniji, so gospodarska rast, makroekonomska, politična in socialna stabilnost, uravnotežen razvoj, nacionalna varnost ter višji družbeni in individualni življenjski standard. Ocene kažejo, da bi bila lahko potencialna gospodarska rast v Sloveniji zaradi vključitve v EU dolgoročno za 0,5 do 1 odstotne točke na leto višja.

Prednosti članstva v Evropski uniji je mogoče deliti na neposredne in posredne. Najpomembnejše neposredne prednosti so (Slovenija v Evropski Uniji?, 2000, str. 26):

- makroekonomska stabilnost in nižja stopnja inflacije,
- pospešitev procesov prestrukturiranja in posodobitve podjetij,
- zagotovitev velikega notranjega trga za slovensko gospodarstvo,
- predvidljivo in stabilno gospodarsko okolje, zmanjšanje investicijskih tveganj, pospeševanje naložb in ugodnejši dostop do kapitala,
- povečanje medsebojne trgovine in s tem pomembna spodbuda domači gospodarski rasti in povečevanju zaposlenosti,
- konkurenca na notranjem trgu bo pomemben dejavnik motivacije slovenskim podjetjem za izboljšanje konkurenčne sposobnosti preko razvoja novih izdelkov in storitev, uporabe sodobnih tehnologij in stalnega zmanjševanja proizvodnih stroškov,
- za slovenske porabnike bo hujša konkurenca domačih in tujih podjetij prinesla predvsem nižje cene in s tem večjo blaginjo in večjo izbiro proizvodov,
- odprtje novih izobraževalnih in zaposlitvenih možnosti slovenskim državljanom,
- uvedba enotne valute evro,
- krepitev ugleda in pogajalske moči Slovenije in lažje uveljavljanje nekaterih njenih interesov v mednarodnem okolju,
- možnost soodločanja pri vseh vprašanih oblikovanja prihodnje Evrope,
- zagotovitev stabilnega političnega okolja,
- večja nacionalna varnost preko vključevanja v skupne mehanizme zunanje in varnostne politike,
- večja prepoznavnost Slovenije,
- odprava mej z Italijo, Avstrijo in Madžarsko.

Kot najpomembnejše posredne prednosti vključevanja v Evropsko unijo lahko opredelimo stroške izgubljenih priložnosti zaradi ne vključitve Slovenije v Evropsko unijo. Gre predvsem za naslednje politične in ekonomske stroške:

- Slovenija bi ostala izven skupnih zunanjepolitičnih, varnostnih in obrambnih mehanizmov in bi morala sama, precej težje in z višjimi stroški skrbeti za svoj mednarodnopravni, varnostni in politični položaj v Evropi.
- Z ne vključitvijo bi si Slovenija onemogočila vpliv na sprejemanje odločitev v okviru integracijskih procesov v Evropski uniji, ki so zanjo strateškega pomena.
- Če bi Slovenija imela carinsko zaščito, to ne bi bilo samo enosmerno. Morali bi proizvajati toliko ceneje, da bi tudi ob plačanih carinah v EU ostali konkurenčni. Seveda če nas s kvotami ne bi tako omejili, da bi nas zadušili (Kos, 1998, str. 147).

Stroški, ki bodo nastali zaradi vključitve Slovenije v Evropsko unijo, tudi niso zanemarljivi. Stroškov družbenih, ekonomskih in socialnih reform ne smemo opazovati zgolj kot stroške vključevanja v EU, temveč bolj kot stroške tranzicije in napredka. Slovenija mora skozi te procese v vsakem primeru, če želi postati sodobna, ekonomsko razvita in socialna dežela. Stroški vključevanja v EU obsegajo tudi izpad proračunskih prihodkov zaradi odprave carin. Po vstopu bo Slovenija postala del notranjega trga in carinske unije, kar pomeni popolno liberalizacijo trgovine s kmetijskimi in živilskimi proizvodi, odpoved nekaterih prostotrgovinskih sporazumov in sklenitev novih – predvsem z južnoameriškimi, afriškimi, karibskimi, pacifiškimi in sredozemskimi državami. Ta sklenitev novih sporazumov pa ne bo imela bistvenih posledic za nas, saj gre le za približno 1,5 odstotka izvoza in uvoza. Odpovedati se bo morala (vsaj začasno) sklenjenim prostotrgovinskim sporazumom z državami (Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Makedonijo, Srbijo in Črno goro), s katerimi EU nima sklenjenih teh sporazumov. Pojavljale se bodo kratkoročne izgube, dokler te države ne bodo popolnoma sprostile trgovine z državami EU (Hrvaška leta 2007, Makedonija leta 2011). Skupni učinek odprave prostotrgovinskih sporazumov naj bi na dolgi rok pomenil nižjo rast BDP na letni ravni za približno 0,2 odstotne točke.

Stroške vključitve v EU lahko razdelimo na neposredne in posredne. Med neposredne stroške vključitve lahko štejemo (Slovenija v Evropski Uniji?, 2000, str. 29):

- **Stroške prilagajanja strukturi EU**, ki se nanašajo na stroške prilagoditve celotne slovenske zakonodaje pravnemu redu Evropske unije, stroške preoblikovanja državne uprave, stroške izpolnjevanja konvergenčnih kriterijev za vstop v ekonomsko in monetarno unijo ter stroške izgradnje potrebne infrastrukture.
- **Stroške delovanja EU**, ki predstavljajo prispevke držav članic v skupni proračun Evropske unije. Slovenija bo morala v ta namen odvajati del svojih proračunskih prihodkov od davka na dodano vrednost, 75 odstotkov od pobranih carin in kmetijske prelevmane ter še nekaj dodatnih prispevkov v odvisnosti od njene gospodarske moči.

Med posredne stroške vključitve pa lahko štejemo:

- **Oportunitetne stroške vključitve** oziroma stroške izgubljenih priložnosti Slovenije zaradi vključitve v EU – prenos določenih nacionalnih suverenosti na institucije EU.

- **Stroške**, ki bi jih Slovenija morala pokriti, čeprav se ne bi vključila v EU. Gre za stroške tranzicije v razvito tržno gospodarstvo in socialno urejeno družbo, stroške stabilizacije gospodarstva in njegove transformacije v smeri večje konkurenčne sposobnosti, stroške liberalizacije zunanje trgovine in podobno.

5. EKONOMSKI VIDIKI VSTOPA V EU ZA POSAMEZNA PRISTOPNA POGLAVJA

5.1. Regionalna politika

5.1.1. Regionalna politika v EU

Regionalna politika je zelo pomembno področje delovanja držav članic EU. Bruselj (sedež Evropske komisije) zanjo nameni dobro tretjino proračunskih sredstev. Z regionalno strukturno politiko, ki jo vodi prek strukturnih skladov in kohezijskega sklada, EU ne želi nadomestiti regionalnih politik držav članic, saj so te prve, ki morajo skrbeti za reševanje težav v svojih regijah. Z usklajevanjem teh politik in finančnih instrumentov si EU prizadeva predvsem za ukinitvev oziroma ublažitev obstoječih regionalnih razlik med državami članicami in posameznimi regijami. Tako regionalna politika deluje po sistemu finančne solidarnosti, saj se prispevki posamezne države v evropski proračun porazdelijo v manj razvite regije.

Strukturna politika EU je opredeljena kot niz kriterijev za razdelitev dohodka preko evropskih strukturnih skladov in kohezijskega sklada. Sklade sestavljajo: Evropski regionalni razvojni sklad (ERDF), Evropski socialni sklad (ESF), Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EAGGF) in Finančni instrument za ribištvo (FIFG). Evropski regionalni razvojni sklad je namenjen za spodbujanje ekonomske in socialne kohezije, pri čemer je njegov osnovni cilj zmanjševanje razlik v stopnji razvitosti med regijami na ravni Evropske unije. Poskuša ohranjati stara in ustvarjati nova delovna mesta, omogoča investicije v infrastrukturo ter ustvarjanje endogenega potenciala majhnih in srednjih podjetij. Evropski socialni sklad je namenjen izboljšanju in povečanju zaposlovanja v Evropski uniji. Njegove glavne aktivnosti financiranja so tako svetovanje, razvoj in modernizacija služb za zaposlovanje in sistemov usposabljanja. Evropski kmetijski sklad se deli na usmerjevalni in jamstveni del. Usmerjevalni del zajema krepitev in reorganizacijo kmetijstva, predelavo kmetijskih, ribiških in gozdarskih proizvodov, pomoč pri razvoju struktur za zaščito okolja in podeželja ter podpiranje razvoja dopolnilnih dejavnosti za kmetovalce ter zagotavljanje njihovega primernega življenjskega standarda. S pomočjo jamstvenega dela sklada pa se izvaja skupna kmetijska politika, pokriva se tudi razvoj agrarnih območij v obliki upokojitvenih shem, kmetijsko-okoljskih programov itd. Finančni instrument za ribištvo je namenjen za pomoč pri prestrukturiranju in modernizaciji ribiškega sektorja in ribiške flote, za zaščito posebnih morskih predelov,

pomoč pri nabavi opreme za ribiče, posodobitev pristanišč ter pomoč pri marketinških dejavnostih. V proračunskem obdobju (2000 – 2006) je za sklade namenjenih 195 milijard evrov, za kohezijski sklad pa samo 18 milijard evrov. Kohezijski sklad je namenjen državam, ki imajo bruto nacionalni proizvod na prebivalca manjši od 90 % EU povprečja (Španija, Irska, Portugalska in Grčija). Nastal je kot pomoč najrevnejšim državam za doseganje Maastrichstkih kriterijev, sedaj pa pomaga državam pri razvoju okoljske in transportne infrastrukture (Aljančič, 2000, str. 6-8).

Sredstva strukturnih skladov se razdeljujejo skladno z naslednjimi kriteriji:

- **Ciljno področje 1:** Sem sodijo regije, ki zaostajajo v razvoju in so upravičene do strukturne pomoči, če bruto domači proizvod (BDP) na prebivalca ne presega 75 odstotkov povprečja BDP na prebivalca v EU. Za ta cilj je namenjenih približno 70 odstotkov vseh sredstev strukturnih skladov. Takšnih je zdaj 50 regij, v katerih živi 22 odstotkov prebivalstva EU.
- **Ciljno področje 2:** Zajema regije, ki se srečujejo s težavami prestrukturiranja, visoko brezposelnostjo in negativno stopnjo rasti prebivalstva. Za ta cilj je namenjenih dobrih deset odstotkov denarja in pokriva 18 odstotkov prebivalstva EU.
- **Ciljno področje 3:** Predstavlja horizontalne ukrepe za razvoj človeških virov. Uporaba je dovoljena na območjih, ki niso zajeta v okviru prvih dveh ciljnih področij. Pomoč je osredotočena na prilagajanje in posodabljanje izobraževalnih sistemov, poklicnega šolanja in usposabljanja in aktivne politike trga dela v smislu boja proti brezposelnosti in družbenemu zapostavljanju. Za ta cilj je namenjenih dobrih 12 odstotkov denarja iz skladov.

Dobrih pet odstotkov denarja strukturnih skladov je namenjenih za skupne rešitve posameznih vprašanj (pomoč pri mednarodnem in medregijskem čezmejnem sodelovanju, za pomoč pri okolju, prilagojenem razvoju mest, pomoč za propadajoče mestne soseske, za pomoč pri razvoju podeželja in pri odpravljanju nepravilnosti in diskriminacije pri vstopu na trg delovne sile). Pol odstotka denarja gre še za ribištvo in pol odstotka za inovacije (Avšič, 2002, str. 9).

V skladu z načelom razvojnega načrtovanja se sredstva strukturnih skladov odobrijo na podlagi večletnega programskega dokumenta države ali regije, ne uporabljajo pa se za financiranje posamičnih projektov. Podlaga za dodelitev strukturne pomoči državi je poseben dokument (Community Support Framework – CSF), ki ga Evropska komisija izdela na podlagi državnega regionalnega razvojnega programa, nato pa skupaj z državo članico določi razvojne prednosti in opredeli obseg sredstev strukturnih skladov ter drugih virov za financiranje razvojnih programov, npr. financiranje iz Evropske investicijske banke (EIB). Država članica dobi tako denar šele, ko so razvojni programi sprejeti in se začnejo izvajati. Evropska komisija nakaže na poseben račun sedem odstotkov denarja odobrenih sredstev, da vzpodbudi članico k izvajanju programa. Preostali del denarja dobi članica od komisije, ki vrača zgolj odobrene izdatke. Za vsak program članica postavi

upravljalce, ki so odgovorni za izbiro projektov. Plačilni organ pa je odgovoren za potrjevanje izdatkov in za poplačilo iz skupne blagajne. Če komisija ugotovi nepravilnosti, lahko plačila zaustavi ali celo zahteva, da država vrne že izplačana sredstva. Komisija je še določila rezervna sredstva, štiri odstotke denarja, ki je namenjenih najuspešnejšemu programu. Ta denar je bil odobren leta 2003 in članica ga bo lahko namenila za program, ki ga bo izbrala sama (Avšič, 2002, str. 9).

5.1.2. Značilnosti slovenskih regij

Slovenija je kljub ozemeljski majhnosti in nizkemu številu prebivalstva geografsko, zgodovinsko in socialno-ekonomsko zelo raznovrstna država. Leži na stičišču štirih evropskih geografskih enot: Alp, Panonske kotline, Dinarskega gorstva in Jadranskega morja. Je reliefno in biološko izredno pestra dežela s poudarjenim obmejnim značajem in razpršeno poselitvijo. Kljub ugodni prometni legi je prometna in komunikacijska struktura dokaj slabo razvita. Zastarela železniška in nedokončana avtocestna mreža otežuje gospodarsko sodelovanje med regijami, znotraj regij pa zmanjšuje mobilnost delovne sile. Socialno-ekonomske razlike med regijami so precejšnje, čeprav so med vsemi državami kandidatkami najmanjše. Država je za statistične metode Slovenijo razdelila na dvanajst regij, gospodarska zbornica pa je Slovenijo razdelila na trinajst regij. Po gospodarski moči (delež čistega prihodka od prodaje leta 2001) je najmočnejša osrednjeslovenska ali ljubljanska urbana regija (41,6 odstotka), najšibkejši pa sta zasavska (1,2 odstotka) in notranjsko-kraška regija (1,3 odstotka).

Država izvaja regionalno politiko preko zakona o skladnem regionalnem razvoju, ki ga je sprejela leta 2000. Ustanovila je dvanajst regionalnih agencij, ki pripravljajo svoj regionalni razvojni program. Do sedaj so ga sprejeli v osmih regijah. Na državni ravni smo ustanovili Agencijo RS za regionalni razvoj, ki je pristojna za državni razvojni program, skrbi pa tudi za spremljanje in vrednotenje projektov kot zahteva EU. Država financira regije preko ministrstva za gospodarstvo, preko neposrednih regionalnih spodbud. Te usmerja na območja, ki razvojno najbolj zaostajajo. Leta 2001 je bilo teh spodbud skupaj nekaj čez 4,1 milijarde tolarjev. Druga ministrstva pa so 80 milijard tolarjev namenila območnim razvojnim programom. Leta 2003 je država načrtovala 240 milijard tolarjev za regionalne razvojne programe, od tega naj bi 12 milijard tolarjev dobila iz tujine (Jurančič, 2002, str. 11).

5.1.3. Vključevanje Slovenije v strukturno politiko EU

Vključevanje Slovenije v strukturno politiko EU poteka v treh fazah. Slovenija je v prvem obdobju (1992 – 1999) črpala sredstva iz pomoči programa PHARE državam kandidatkam za vstop v EU. Program se je izvajal v šestih programskih sklopih: v okviru nacionalnega programa, v okviru programa čezmejnega sodelovanja, v okviru meddržavnih in horizontalnih programov (industrijska lastnina, intelektualna lastnina, javna administracija,

sociala, demokracija, mednarodne povezave, zaščita potrošnikov itd.), posebnega pripravljalnega programa (predstrukturalna pomoč, svetovanje in izobraževanje), programa infrastrukturnih objektov velikega obsega in v okviru postopnega vključevanja v komunitarne programe (programi evropske skupnosti). Nacionalni program je bil namenjen podpori institucijam. Program čezmejnega sodelovanja je bil namenjen za projekte na mejah z Italijo, Avstrijo in Madžarsko. Leta 1999 se je program PHARE spremenil in se je izvajal za podporo programom vzpostavljanja organizacije in zasnov sistemov financiranja po letu 2000. V drugem obdobju (od leta 2000 do polnopravne vključitve v EU) ji je na voljo predpristopna strukturalna pomoč državam kandidatkam. Sredstva, letni prispevek lahko znaša od 50 do 60 milijonov evrov, so namenjena projektom, ki so pripravljani v skladu s predpisano metodologijo za: prenovljeni sistem PHARE, SAPARD in ISPA. Prenovljeni program PHARE je namenjen nacionalnemu programu, programu čezmejnega sodelovanja, večdržavnim programom in komunitarnim programom. Nacionalni program financira projekte za uvajanje pravnega reda evropske skupnosti tako, da pomaga pri razvoju institucij na državni, regionalni in lokalni ravni (30 % sredstev), ter investira v infrastrukturo, ki je za to potrebna. Temu namenja 70 % sredstev. Program čezmejnega sodelovanja je namenjen izboljšanju obmejne infrastrukture, varstvu okolja, pomoči naložbam, kulturni izmenjavi in pospeševanju gospodarskega sodelovanja. Za obdobje 2000 – 2002 je bilo predvideno letno sedem milijonov evrov, po 2,5 milijona evrov za sodelovanje z Avstrijo in Italijo in dva milijona evrov za sodelovanje z Madžarsko. Večdržavni programi so namenjeni podpori nacionalnemu programu in jih delimo na programe, namenjene institucionalni izgradnji (TAIEX), sektorske programe (npr. področje okolja), programe civilne družbe (ACCESS), programe za podporo gospodarstvu (npr. program podpore podjetništvu) in druge. Komunitarni programi so: izobraževanje (Socrates, Leonardo, Youth for Europe), zdravstvo, ženska politika (Equal), kultura (Culture 2000), gospodarstvo (večletni program za podjetništvo), okolje in znanost (Prešeren, 2002, str. 45).

Program SAPARD deluje kot osnova za kasnejšo vključitev v Evropski kmetijski sklad. Njegova glavna naloga je pospeševanje razvoja kmetijstva, spodbujanje razvoja kmetijskih organizacij in živilsko predelovalne industrije. Zanj je odgovorna generalna direkcija za kmetijstvo. Program ISPA ima podobno nalogo, kot jo ima v sistemu strukturalnih skladov Kohezijski sklad. Posebnost tega sklada je, da ne deluje po principu programskih dokumentov, ampak direktno financira projekte. Financira okoljske in prometne projekte. Zanj je odgovorna generalna direkcija za regionalno politiko. V tretjem obdobju (po vključitvi v EU) bo Slovenija deležna pomoči, kot jih poznajo in izvajajo dosedanje članice.

Konec julija 2002 je Slovenija začasno zaprla 21. poglavje o regionalni politiki in koordinaciji strukturalnih instrumentov. Slovenija je odstopila od prvotne namere, da bi državo razdelili v dve regiji, Ljubljansko in preostalo Slovenijo. Pristala je na predlog Unije, da bo obravnavana kot ena regija od predvidenega vstopa v EU leta 2004 do izteka

veljavnega proračunskega obdobja konec leta 2006. Ta rešitev pa ni dokončna. Slovenija želi nadaljevati pogovore s Komisijo o delitvi na regije in to vprašanje rešiti najkasneje do konca leta 2006, s čimer bi si zagotovila delitev na več regij in s tem upravičenost do več strukturne pomoči EU v naslednjem proračunskem obdobju EU. Leta 2007 lahko Slovenija izpade iz skupine območij, ki imajo manj kot tri četrtine povprečnega bruto domačega proizvoda na prebivalca v Uniji. To bi pomenilo, da ne bi več dobivala denarja iz strukturnih skladov v okviru ciljnega področja 1. Zato bi bilo državo pametno razdeliti na tri dele: na Ljubljano, zahodni del in vzhodni del, ki bi še lahko kandidiral za strukturno pomoč (Avšič, 2002, str. 8). Dogovor o obsegu sredstev je bil sprejet 13. decembra 2002. Tako bo Slovenija v letih od 2004 do 2006 dobila 236 milijonov evrov iz strukturnih skladov in 168 milijonov iz kohezijskega sklada. Iz kohezijskega sklada bo financirala projekte, ki so povezani z okoljem in transportno infrastrukturo. Dobili bomo tudi finančno pomoč za vzdrževanje schengenske meje (zunanja meja EU) v višini 107 milijonov evrov, kar je skoraj polovica celotnih ocenjenih stroškov projekta.

5.2. Kmetijstvo

5.2.1. Skupna kmetijska politika

Kmetijstvo v EU dosega nekaj manj kot 3 % BDP in je glavni vir dohodka na podeželju. Kmetijstvo ima tudi precejšen delež v mednarodni trgovini in izvozu EU. Ustanovitelji Evropske gospodarske skupnosti so se dobro zavedali potrebe po vključitvi kmetijskih trgov držav članic v prihodnji skupni trg. Tako je kmetijstvo postalo gospodarski sektor, kjer je stopnja evropske integracije najvišja. Skupna kmetijska politika (SKP) temelji na načelih enotnosti trga (skupni trg), prednosti domače pridelave (tržno-cenovna zaščita) in finančne solidarnosti držav članic (skupni proračun). Skoraj polovica izdatkov proračuna EU je namenjena za SKP.

Temeljni cilji SKP so naslednji (Cunder et al., 1997, str. 12):

- zagotoviti redno oskrbo z živili po primernih cenah;
- ohraniti ravnovesje med mestom in podeželjem;
- dvigniti storilnost v kmetijski pridelavi;
- primerno izrabiti naravne vire ter varovati okolje;
- pridelovalcem zagotoviti dohodek, primeren njihovem vlaganju v pridelavo.

Enotne tržne ureditve predstavljajo zelo pomemben steber SKP, saj se za tržno cenovne podpore porabi velik del sredstev kmetijskega proračuna EU. V primeru zniževanja intervencijskih cen na trgu so se povečevala direktna izplačila kmetom iz proračuna. Konflikti nacionalnih interesov so v procesu oblikovanja tržnih ureditev predstavljali precejšnjo oviro pri vzpostavitvi proste trgovine in proste konkurence na kmetijskem trgu. Vodenje in usmerjanje SKP je težavno, saj vključuje enotne interventne cene na trgu,

skupno financiranje ukrepov in skupno zunanjo zaščito, da bi zagotovili stabilnost kmetijskih trgov (Cunder et al., 1997, str. 12).

Drugi pomemben steber SKP je strukturna politika, ki je namenjena: podpori naložbam na kmečkih gospodarstvih, posebnim ukrepom za mlade kmete, zgodnjemu upokojevanju v kmetijstvu, delovnemu usposabljanju, izravnalnemu plačilom za območja s težjimi razmerami za kmetijstvo in območja z okoljskimi omejitvami, kmetijskim okoljskim ukrepom, ukrepom v gozdarstvu, podpori za izboljševanje predelave in trženju kmetijskih proizvodov in podpori za strukturno prilagajanje in razvoju podeželskih območij. Cilj teh programov je spodbujanje konkurenčnosti v kmetijstvu ob sočasnem upoštevanju okoljevarstvenih ciljev SKP. Ukrepi posodobitve in razvoja kmetijstva držav članic na podeželju morajo biti usklajeni z drugimi ukrepi, kot sta regionalna in socialna politika (Kovač, 2002, str. 16).

Evropska komisija je z Agendo 2000 pripravila reformo SKP, kar je pomenilo nadaljevanje reforme, začete v letu 1992. Z Agendo 2000 so bile vpeljane spremembe, ki vodijo v večjo stabilizacijo kmetijskih trgov s postopnim zniževanjem intervencijskih cen (za žita, goveje meso, maslo in mleko v prahu) in porastom direktnih izplačil kmetom iz proračuna. Reforma kmetijske politike naj bi prinesla proračunu EU prihranke pri tržnih ukrepih v višini 3,6 milijarde evrov letno, a direktna izplačila kmetom se naj bi povečala za 7,7 milijard evrov. Dogovorili so se tudi, da bodo za 20 odstotkov zmanjšali ciljne cene za goveje meso, za 15 odstotkov za žita in prav toliko tudi za mleko. Vsebine in obseg programov strukturne in okoljevarstvene politike so ostale v obstoječih okvirjih. Spremembe, ki so jih sprejeli, se nanašajo na poenostavitev zakonskih podlag, večjo preglednost ukrepov in uvedbo na proizvodnjo nevezanih plačil.

Pred vrhom Evropskega sveta v Bruslju, 24. oktobra 2002, sta se francoski predsednik in nemški kancler dogovorila glede višine neposrednih kmetijskih plačil iz proračuna EU za kandidatke. Kandidatke za EU naj bi bile v obdobju 2004 – 2006 upravičene do 25 odstotkov neposrednih kmetijskih plačil, ki jih prejema kmetje v EU. Leta 2007 (začetek novega proračunskega obdobja) naj bi zvišanje kmetijskih izdatkov omejili na leto 2006 z upoštevanjem inflacije. Do leta 2013 naj bi bile kandidatke upravičene do takšnih neposrednih kmetijskih plačil, kot jih prejema kmetje iz EU. Kmetijski ministri držav EU so 25. in 26. junija 2003 v Luksemburgu sprejeli reformo SKP, ki omogoča izbiro o načinu (ne)vpeljevanja reforme na določenih segmentih po presoji posamezne države. Kompromis bo omogočal ohranitev nekaterih plačil vezanih na proizvod (pri poljščinah, dojljah in drobnici), druga plačila pa bodo neodvisna od proizvodnje.

5.2.2. Stanje slovenskega kmetijstva

V Sloveniji prispeva kmetijstvo tri odstotke bruto domačega proizvoda, zaposluje pa približno šest odstotkov aktivne delovne sile. Kmetijstvo ima kot pomembni razvojni,

socialni in politični dejavnik podeželja večjo družbeno težo, kot znaša delež tega gospodarskega sektorja v bruto domačem proizvodu. Naravne danosti za kmetijsko pridelavo so v Sloveniji razmeroma neugodne. Za državo so značilni velika poraščenost z gozdom in majhen delež kmetijske zemlje v skupni površini, neugoden relief in s tem povezan velik delež kmetijske zemlje na območjih s težjimi pridelovalnimi razmerami, velik delež travnatih površin ter majhen delež njiv v strukturi rabe kmetijske zemlje. Več kot 70 % kmetijskih površin se uvršča v območja s težjimi razmerami za kmetijsko dejavnost. Naravne razmere vplivajo na manjšo proizvodno sposobnost kmetijstva in ožji izbor kultur ter s tem manjšo prilagodljivost in dražjo pridelavo. Povprečna starost gospodarja na naši kmetiji je 58 let, izobrazbena raven pa zelo nizka. Neugodna agrarna struktura se kaže v velikosti kmetij, ki v povprečju obsegajo le pet hektarjev kmetijskih površin, medtem ko so v EU v povprečju velike nad 50 oziroma 100 hektarjev. Ta razdrobljenost se kaže v slabši storilnosti in nižji intenzivnosti pridelave, ki zmanjšuje konkurenčno sposobnost slovenskega kmetijstva v primerjavi z evropskim. Slovensko kmetijstvo pridelava v primerjavi z EU skoraj za 10 % manj BDP na hektar kmetijske zemlje oziroma 2,2-krat manj na zaposlenega v kmetijstvu (Cunder et al., 1997, str. 145).

Najpomembnejša panoga kmetijstva je živinoreja, ki v strukturi končne kmetijske proizvodnje predstavlja več kot dve tretjini vrednosti. Povprečje v EU je 29 govedi na kmetijo, v Sloveniji le 9. Ob včlanitvi v EU bo naš kmet v podrejenem položaju, pogoji za gospodarjenje pa bodo enaki, zato ne bo dolgo vzdržal. Moral bo dokupiti še 20 krav ali pa najti drugi vir preživetja. Največji delež odpade na pridelavo mleka in mesa s kombiniranimi pasmami goveda. Pomembni dejavnosti sta tudi svinjereja in perutnina. Zaradi velikega števila hribovskih kmetij hitro narašča ovčereja. Obseg in struktura pridelovanja poljščin sta bila in ostajata izrazito podrejena potrebam živinoreje. Najbolj razširjena poljščina je koruza, ki zavzema več kot 40 odstotkov njiv. Med industrijskimi rastlinami je najbolj razširjeno pridelovanje sladkorne pese, narašča pa tudi pridelovanje oljne ogrščice (bio diesel), ki izboljšuje kakovost zemlje, in se ji pri kolobarjenju doda zelo malo gnojil. Posebno mesto pa ima pridelovanje hmelja, ki je tradicionalno namenjeno izvozu. Pomembno tradicijo ima tudi vinogradništvo, posebej znani dolenski cviček. Pestrost naravnih danosti omogoča pridelavo najrazličnejšega sadja, vodilna sadna vrsta pa so jabolka. Nizke stopnje samooskrbe so značilne za olje, žita, sladkor in svinjsko meso. Stalni presežki so le pri hmelju, v perutnini in pridelavi mleka, pomembnejši izvozni proizvodi pa so tudi kakovostno goveje meso in mesni izdelki, kakovostno vino in pivo (Cunder et al., 1997, str. 14).

Kmetijska politika Slovenije zagotavlja z zunanjetrgovinsko zaščito raven cen, ki je precej višja kot na svetovnem trgu in je primerljiva z ravni cen v EU. V zadnjih letih so številni sporazumi o prosti trgovini prispevali k delnemu odpiranju trga s kmetijskimi pridelki in s tem omejili učinkovitost zunanje trgovinske zaščite. Slovenija je zato povečala obseg proračunskih podpor kmetijstvu in uvedla različne oblike neposrednih plačil (za krave dojilje, rejo ovc in koz za meso, rejo plemenskih kobil, krušna žita, sladkorno peso, hmelj).

Uvedla je tudi plačila za izravnavo stroškov pridelave kmetom na območjih z omejenimi dejavniki kmetovanja, spodbude za prestrukturiranje in okoljska plačila. Ta evropsko primerljiv sistem neposrednih plačil se v Sloveniji tako pospešeno uvaja že tretje leto.

Dohodki iz kmetijstva precej zaostajajo za povprečnimi dohodki v gospodarstvu in za povprečnimi dohodki kmeta v EU. Proces opuščanja kmetijske pridelave vzporedno z demografskimi in socialnimi spremembami intenzivno vpliva na spreminjanje kulturne krajine, kar se kaže v pospešenem spreminjanju rabe kmetijskih zemljišč in njihovemu zaraščanju, slabšanju gospodarske in socialne infrastrukture ter v propadanju kulturne dediščine. Možnosti za prezaposlovanje v druge dejavnosti ni. Ob dejstvu, da denarja za vzpodbujanje naložb praktično ni, pa je tudi težko prepričati kmeta v preusmeritev pridelave na kmetiji. Če ne bo več posluha za naložbe (zanje namreč v proračunu za leto 2003 ni bilo namenjenega nič denarja), bodo polkmetije zdajšnji gospodarji še vzdrževali, naslednikov pa ne bo. V Sloveniji naj bi vsak dan propadlo osem kmetij, imamo pa jih okoli 175 tisoč. Rešitve, s katerimi naj bi živilska industrija preživela tudi na skupnem trgu EU, so v racionalizaciji proizvodnje, vertikalni koordinaciji (povezovanje kmetijskih podjetij – zadrug in dobro organiziranih zasebnih pridelovalcev z živilsko industrijo), povezovanju s tujimi partnerji in povezovanju z domačimi partnerji. Nizek in na trge nekdanje Jugoslavije usmerjen izvoz bo problematičen po vstopu v EU, saj bo meja s Hrvaško postala zunanja schengenska meja in na meji bodo uvedeni sanitarni pregledi transportnega blaga. Rešitve pri kmetijstvu pa so v povezovanju bližnjih kmetov ali regije ter iskanju tržnih niš, kot so ekološke kmetije, pridelava vrtnin, nacionalne jedi (idrijski žlikrofi, prekmurska gibanica) in stare slovenske kmečke obrti. Za domačo ekološko pridelavo potrebujemo enoten nastop, blagovno znamko in promocijske akcije. K večji donosnosti kmetijstva lahko prispevajo večje kmetije, uvajanje okolju in živalim prijaznejše tehnologije, ki jih podpirajo ukrepi kmetijske politike, uvajanje dopolnilnih dejavnosti (kmečki turizem) ter selitev poslovnih dejavnosti v okviru regionalnega razvoja na podeželje. Pidelava vrtnin bi bila za Slovenijo bolj ugodna, saj so naše v povprečju zelo majhne kmetije, dovolj velike za pridelavo. Vrtnine, ki so na trgu, so v glavnem pridelane z veliko gnojili in zaščitnimi sredstvi, kar kaže na sporno kakovost. V Sloveniji pa so naravnost idealni pogoji za pridelavo zdravih vrtnin.

Slovenija je leta 2003 namenila 23,3 milijarde tolarjev za kmetijske subvencije, kar pomeni, da je slovenski kmet dobil 75-odstotni delež subvencij, kot jih imajo kmetje v EU. 20 milijard tolarjev je bilo izplačanih iz proračuna za leto 2003, ostalo pa bo iz proračuna za leto 2004.

V začetku leta 2002 so se v Sloveniji pojavile nore krave, na koncu leta pa kloramfenikol v mleku pri živinorejcih. Oboje je pomenilo zmanjšanje porabe mesa in mleka na domačem trgu in zmanjšanje izvoza mleka in mesa na trge nekdanje Jugoslavije. Leta 2003 so kmeta prizadele še naravne nesreče: spomladanska pozeba na Primorskem, hrušev ožig na Gorenjskem in na nekaterih drugih območjih, suša in neurja s točo po vsej Sloveniji.

Spomladanska pozeba je prizadela nasade breskev in vinsko trto. Suša je prizadela oljno ogrščico, pšenico, koruzo, travnike in hmelj. Zaradi pomanjkanja krme je nujno čakalo na zakol 10.000 glav govedi. Odkupne cene so padale in so bile že za 10 % nižje kot v preteklem letu. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano lahko pomaga kmetom z naslednjimi ukrepi: z interventnim odkupom živine, z blagovnimi rezervami, z izvoznimi spodbudami za žive živali, z realizacijo nacionalnega programa namakanja in s sredstvi iz proračuna za sanacijo škode po suši. Zaradi pomanjkanja krme je ogrožena osnovna čreda goveje živine, kar bo še poslabšalo pogoje ob vstopu Slovenije v EU. Kmet bo moral razprodati živino, če ne bo imel krme.

5.2.3. Vključitev Slovenije v SKP

Uspešna vključitev Slovenije v SKP pomeni dve vrsti prilagajanja: prilagoditev pravnega reda z institucionalno usposobitvijo, ki jo zahteva skupni trg, ter ekonomsko prilagajanje, kar pomeni prilagoditev na nove tržne razmere. Na področju SKP je morala država za uskladitev svojega pravnega reda s pravnim redom EU sprejeti in uveljaviti približno 4000 predpisov, kar predstavlja 40 % celotnega obsega pravne ureditve EU, ki jo sprejema Slovenija. Hkrati je za te uredbe potrebna usposobljenost institucij, javne uprave, informacijskih sistemov, nujen pa je tudi nadzor porabe sredstev za te namene. Za izvajanje SKP je Slovenija ustanovila Agencijo RS za kmetijske trge in razvoj podeželja. Leta 1999 je slovenska vlada sprejela sedemletni načrt razvoja podeželja 2000 – 2006, kar predstavlja temeljni strateški dokument za program SAPARD, ki se tudi financira preko Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja. Preko programa SAPARD se financirajo projekti največ do 75 odstotkov vrednosti projekta, ostala sredstva pa se zagotovijo preko lastnega financiranja oziroma preko države. Višina sredstev za posamezno državo se odmerja glede na osnovi kazalcev ekonomske razvitosti. Zaradi visokih ekonomskih kazalcev v primerjavi z drugimi državami kandidatki so sredstva, ki jih Evropska komisija odmeri Sloveniji, precej skromna – letno 6,4 milijonov evrov (Kovač, 2002, str. 24). Pomen programa SAPARD je zlasti v usposabljanju Agencije in vlagateljev na sistem priprave, odobravanja in nadzora projektov. Program SAPARD je stekel januarja 2002 in z njim želi Slovenija izboljšati proizvodne in tržne strukture v kmetijstvu in živilsko predelovalni industriji ter izboljšati gospodarstvo in infrastrukturo na podeželju. Poleti 2003 je izšel že tretji javni razpis za dodelitev nepovratnih sredstev iz programa SAPARD.

Prevzem ukrepov in predpisov SKP je vplival tudi na spremenjen gospodarski položaj kmetijstva v Sloveniji. Kmetijstvo in živilsko predelovalna industrija se bosta srečala z učinkovitimi strukturami in organiziranim trgov. Meje notranjega trga se bodo za slovenske pridelovalce močno razširile. Obseg trgovanja z državami članicami EU se bo povečal, prav tako se bosta povečala pestrost ponudbe in pritisk na izenačenje ravni cen z ostalimi državami članicami EU. Prevzem ukrepov in predpisov SKP pa je tudi vplival na slovenske kupce in slovenske davkoplačevalce. Kmetijski proračun se povečuje zaradi

uvedbe neposrednih plačil kupcem, kar financirajo večinoma slovenski davkoplačevalci. Večji dohodek za slovenskega kmeta pa bo pomenil večje financiranje s strani slovenskega porabnika za hrano.

Po širitvenem vrhu EU v Kopenhavnu je Slovenija zaprla pristopno poglavje za kmetijstvo. Dosegla je, da sme v prvem letu po vstopu (2004) doplačati neposredna plačila iz nacionalnega proračuna do ravni 85 odstotkov, drugo leto članstva (2005) do ravni 90 odstotkov, leta 2006 do ravni 95 odstotkov, leta 2007 pa bi bili slovenski kmetje glede neposrednih plačil izenačeni s kmeti v starih članicah EU. Slovenski kmetje bodo tako že leta 2007 kot edini izmed kmetov v novih članicah izenačeni s kmeti v sedanjih članicah EU glede višine neposrednih plačil. Določena je bila tudi višina kvot in referenčnih količin za Slovenijo, kot kaže naslednja tabela.

TABELA 1: Odobrene kvote in referenčne količine

	Zahteva vlade RS	Zahteva Kmetijske gozdarske zbornice Slovenije (KGZS)	Prvi predlog EU	Odobreno v Kopenhavnu
Obdelovalna zemlja (v ha)	150.000	150.000	94.200	125.006
Referenčni donos (v t/ha)	6,12	6,12	5,31	5,27
Krompirjev škrob (v tisoč t)	2.800	2.800	0	0
Sladkor (v t)	75.000	75.000	52.977	72.558
Oljčno olje (v t)	600	1.500	400	400
Mleko (v t)	695.000	850.000	463.000	560.424
Biki, voli–premije (v glavah)	95.000	95.000	77.900	92.276
Krave dojilje (v glavah)	150.000	124.000	49.100	86.384
Klavne premije za odraslo govedo (v glavah)	163.000	175.000	125.100	161.137
Klavne premije za teleta (v glavah)	22.000	35.000	53.600	35.852
Govedo – dodatna premija (v EUR)	4.500.500		2.342.500	2.964.780
Drobnica – osnovna premija (v glavah)	125.000	400.000	52.400	84.909
Drobnica – dodatna premija (v EUR)			50.000	86.000

Vir: Bilten št. 9, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, december 2002, str. 3.

Slovenija ne more biti zadovoljna z določenimi referenčnimi količinami za krave dojilje in rejo drobnice, saj sta to v Sloveniji hitro rastoči panogi in lahko že v nekaj letih predstavljata problem. Vendar so kvote in referenčne količine dogovorjene na nivoju, ki ni

v nobenem primeru pod ravnijo trenutne proizvodnje, kar daje Sloveniji možnost določene rezerve za prestrukturiranje.

Slovenija bo za razvoj podeželja iz EU v letih 2004 – 2006 dobila 249,8 milijonov evrov, skupaj z deležem državnega proračuna pa bo za to področje namenjenih 330 milijonov evrov. Odobrili pa so nam tudi nekatere izjeme (Bilten št. 9, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, 2002, str. 3), in sicer za:

1. **cviček**: uveljavljena je bila izjema od veljavnega pravnega reda EU, tako da je dovoljeno mešanje belih in rdečih sort grozdja za namen pridelave cvička, prav tako pa ne veljajo omejitve o alkoholni stopnji;
2. **oljne buče**: v obliki državnih pomoči bomo še lahko do pet let po pristopu ohranili plačila za proizvodnjo oljnih buč, in sicer v prvih treh letih do polne višine, v četrtem letu 80 odstotkov in v petem letu 50 odstotkov plačil, ki jih EU plačuje za poljščine, vključene v shemo za poljščine;
3. **vinogradniške cone**: vinorodni območji Podravje in Posavje sta razvrščeni v cono B, Primorska pa v cono C II. Tako smo dobili prehodno obdobje, v katerem nam je priznana možnost odmika od pravnega reda EU glede stopnje naravnega alkohola (možnost dodajanja sladkorja), obenem pa tudi možnost pridobivanja sredstev za prestrukturiranje vinogradov;
4. prehodno obdobje za obstoječe objekte baterijske **reje kokoši nesnic**:
 - a) do 1. januarja 2004 glede minimalne talne površine za kokoši nesnice in
 - b) do 31. decembra 2009 glede konstrukcije kletk.

5.3. Notranji trg in štiri svoboščine

5.3.1. Prost pretok blaga

EU je sestavljena iz 15-ih suverenih držav s svojim ozemljem, kjer poteka prost pretok blaga in zato ni carinskih postojank in carinikov na mejah z drugimi državami EU. Leta 2004, ko bo Slovenija že članica EU, pa bo že 25 držav, med katerimi ne bo potekala carina. Blago se bo lahko prosto gibalo iz Slovenije v države EU ter nato dalje po državah EU in nazaj, ne da bi bilo treba urediti kakršnokoli formalnost na katerikoli meji med državami članicami. Veljalo bo načelo vzajemnega priznavanja blaga. To pomeni, da morajo vse članice dovoliti trgovanje z blagom, ki je bilo zakonito proizvedeno v katerikoli od njih. Kljub temu pa bodo podjetja morala svoje nakupe in prodaje znotraj EU zaradi statističnih potreb še naprej sporočati carini.

Spremenili pa se bodo tudi pogoji poslovanja z državami, ki bodo zunaj EU. Z vstopom Slovenije v EU se tako ne bodo več uporabljali sedanji carinski predpisi Republike Slovenije, temveč neposredno carinsko pravo EU. Slovenija ne bo mogla predpisovati več carinskih stopenj, postopkov ali carinskih oprostitev, prenehali bodo veljati vsi sporazumi

o prosti trgovini, ki jih je sklenila Slovenija. Takoj ob vstopu v EU pa bodo veljali sporazumi o prosti trgovini, ki jih je EU sklenila s tretjimi državami.

V državah Evropske unije imajo sistem plačila DDV urejen tako, da se DDV plača državi, v kateri bo blago porabljeno. Ker pa prehod blaga preko meje med državami članicami EU ni evidentiran, so z uredbo EU predpisali novo kontrolno službo, in sicer Centralno službo za komunikacije (CLO – Central Liaison Office), ki je del davčne uprave v vsaki državi članici in dobiva tudi vse podatke iz davčnih obračunov zavezancev za DDV. Domači prodajalci v druge države članice morajo svojo službo za komunikacije vsake tri mesece obveščati o opravljenih dobavah v druge države članice, pregled vseh dobav pa mora vsebovati podrobne podatke o kupcih, vključno z njihovimi naslovi. Ta služba nato preverja te kupce v drugi državi članici. To pa poteka preko sistema VIES, kjer si države članice izmenjujejo podatke o trgovinski menjavi med domačimi zavezanci in zavezanci v drugi državi članici (znesek prodaje ali nabave, podatke o kupcu ali prodajalcu, vključno z njihovimi davčnimi DDV številkami). Te podatke nato primerjajo s podatki, ki jih je v svojem obračunu DDV dal domači zavezanec (Krašovec, 2003, str. 14).

Zakonodaja, ki obsega uresničitev prostega pretoka blaga, je zelo obsežna, saj predstavlja kar desetino celotnega pravnega reda EU, ki ga mora prevzeti Slovenija. Država mora sprejeti ustrezno zakonodajo, da bi blagovni tokovi potekali čim hitreje in neovirano. Država mora zmanjševati administrativne ovire, hkrati pa mora zagotoviti varnost in neoporečnost izdelkov. Ob tem je treba uskladiti tudi številne tehnične predpise oziroma izvedbene akte ter zagotoviti ustrezen nadzor nad izvajanjem sprejetih zakonskih določil. Domači proizvajalci morajo zagotoviti, da izdelek ustreza predpisom, ki veljajo v EU. Slovenija je z uveljavitvijo vseh določil pridružitvenega sporazuma 1.2.2003 vzpostavila območje proste trgovine s petnajsterico, del notranjega trga (carinske unije) pa bomo postali z dnem članstva.

Slovenija je dosegla prehodno obdobje pet let (do 31. decembra 2007) za urejanje dokumentacije za zdravila za humano uporabo, ki so že na slovenskem trgu in so dobila dovoljenja za promet po takrat veljavni zakonodaji. Poleg tega zahteva trajno izjemo za ohranitev strožjega režima pri uporabi nekaterih kemikalij oziroma nevarnih snovi (Gnilšak, 2002, str. 54).

5.3.2. Prost pretok storitev

Storitve predstavljajo vedno večjo vlogo v gospodarstvu in zaposlovanju in predstavljajo že približno 70% dodane vrednosti gospodarstva EU. Za storitve znotraj EU ni več meja, niso več podvržene carinskemu nadzoru in drugim oblikam necarinskih zaščit, ampak je storitvena menjava med članicami EU povsem neovirana. Takšna ureditev pospešuje gospodarsko rast, konkurenčnost in nastajanje delovnih mest v storitvenem sektorju. Poznamo transportne, turistične, finančne in druge poslovne storitve. Finančne storitve

zajemajo delo zavarovalnic, bank, obdelavo podatkov in poslovno svetovanje. Za pravilno delovanje gospodarskih sektorjev so storitve, ki jih opravljajo zgoraj navedene institucije nujno potrebne in so pod nadzorom uradne oblasti. Evropska unija mora v primeru prostega pretoka storitev upoštevati dve zahtevi. Pretok mora biti v skladu s strogimi merili za nadzor in finančno varnostjo. Prav tako mora biti dovolj fleksibilen, da bo ugodil novim in vedno večjim zahtevam strank po vsem evropskem trgu. V strankah mora vzpodbuditi zaupanje za čezmejno opravljanje storitev na področju EU. Finančna storitev je zakonsko dovoljena v eni državi članici EU, ne da bi morala biti v skladu z vsako podrobnostjo zakonodaje države gostiteljice, razen področij, ki zahtevajo zaščito potrošnika. Države regulirajo in nadzirajo tako podjetja, ki nudijo finančne storitve (banke, zavarovalnice, borzno posredniške družbe, investicijske sklade), kot tudi samo opravljanje njihove dejavnosti.

Slovenija je dosegla dveletno prehodno obdobje od predvidenega pristopa k EU za uveljavitev kapitalskih zahtev in drugih zahtev varnega in skrbnega poslovanja hranilno-kreditnih služb, ustanovljenih pred 20.2.1999. Prav tako je dosegla dodatno prehodno obdobje za zaščito domače ravni in obsega sistema jamstva za vloge pri bankah ter zaščito višine in obsega domače sheme jamstva za terjatve vlagateljev pri borzno posredniških družbah do 31. decembra 2005 (Gnilšak, 2002, str. 54).

5.3.3. Prost pretok oseb

Prost pretok oseb pomeni prost pretok delojemalcev, podjetij in tudi podjetnikov. Delavci katerekoli države članice EU lahko opravljajo svoje delo v katerokoli državi članici in si pridobijo v teh državah delovna dovoljenja in dovoljenja za bivanje. Za delavca, ki se zaposli v drugi državi članici, velja le ta pogoj, da mora imeti veljavno socialno zavarovanje. Diskriminacija na podlagi nacionalnosti je dovoljena v javni službi, kjer je pomembno varovanje splošnega interesa države in zato terja poseben odnos ali zvestobo zaposlenega do države. Tisti, ki si delo poiščejo v drugi članici EU, težav s priznavanjem izobrazbene stopnje ne bi smeli imeti, saj skupna zakonodaja EU narekuje medsebojno priznavanje diplom in spričeval. Posamezniku je omogočeno izboljšanje njegovega življenjskega standarda. Prost pretok oseb se ne nanaša samo na delavce, temveč na vse prebivalce držav članic, kar pomeni, da se lahko vsak preseli na zeleno področje. V primeru bivanja v drugi državi članici sme državljan EU tam voliti in kandidirati na volitvah v Evropski parlament in na občinskih volitvah. Pri podjetjih sta za opravljanje dejavnosti dva pogoja. Podjetje mora biti ustanovljeno po pravu, veljavnem v eni od članic, prav tako mora imeti na območju notranjega trga svoj sedež (Mrak, Potočnik, Rojec, 1998, str. 19).

Zaradi širitve EU na nove članice sedanje članice skrbi, da bi ob pridobitvi pravic s strani prostega pretoka oseb takoj ob vstopu v EU cenejši delavci iz revnejših prosilk za članstvo preplavili njihov trg delovne sile. Zaradi tega je Evropska komisija predlagala v pogajanjih

petletni moratorij pri prostem pretoku delovne sile, ki ga je mogoče podaljšati še za dve leti, če se pokažejo utemeljeni vzroki. Hkrati se je Komisija zavezala, da bo dve leti po vstopu novih članic znova ovrednotila stanja in če se ugotovi, da problemi niso tako pereči (države članice se morajo strinjati), se lahko prehodno obdobje skrajša ali celo odpravi. Zaradi tega se je Slovenija odločila, da bo popustila pri pogajanjih, vendar smo pri tem dobili garancije, da bomo prehod delovne sile reševali bilateralno z Nemčijo, Avstrijo in Italijo (Gnilšak, 2002, str. 54). Velika Britanija, Švedska, Nizozemska, Danska, Irska in Grčija pa so se odločile, da bodo svoj trg delovne sile za delavce iz prihodnjih članic Unije odprle že z dnem vstopa teh držav v Unijo, to je s 1. majem 2004. V Sloveniji dosega BDP 70 % povprečja v Uniji, kar kaže na to, da slovenska delovna sila naj ne bi imela tako močnega razloga za iskanje boljšega zaslužka v tujini, kot bi ga utegnili imeti delavci iz nekaterih precej revnejših kandidatk. Vprašljiva je tudi mobilnost slovenske delovne sile, ki že v sami Sloveniji ni velika, zato gre po mnenju Slovenije toliko težje pričakovati številno odseljevanje v druge države.

5.3.4. Prost pretok kapitala

Prost pretok kapitala zajema opravljanje vseh kapitalskih transakcij med rezidenti in nerezidenti držav članic EU, ki se kažejo v plačilni bilanci države, in vse prenose premoženja prek meje. Gre za transakcije, kot so neposredne naložbe, nepremičninske naložbe, kreditni posli, posli z vrednostnimi papirji, depozitni posli, vsi osebni kapitalski prenosi, fizični prenosi denarja prek meje ipd. Maastrichtska pogodba obsežno ureja prost pretok kapitala in je uvedla popolno sprostitev kapitalskih tokov med državami članicami EU. To pomeni, da pri kapitalskih transakcijah ne sme biti niti deviznih niti plačilnih omejitev, temveč morajo biti vse omejitve odpravljene, tudi administrativne, davčne in postopkovne. Z Maastrichtsko pogodbo je unija enostransko sprostila pretok kapitala tudi nasproti tretjim državam, da posamezne države lahko obdržijo omejitve v odnosu do tretjih držav glede neposrednih naložb, nepremičnin, ponujanja finančnih storitev in dostopa vrednostnih papirjev na kapitalsko tržišče. Te omejitve so lahko največ take, kot so v odnosu do tretjih držav veljale 31. decembra 1993, postopno pa jih morajo posamezne države sproščati.

Zaradi majhnosti je bila Slovenija vedno previdna pri sproščanju kapitalskih tokov. Resno obvezo za sproščanje pretoka kapitala pa je sprejela z Evropskim sporazumom. Njegova uveljavitev je zagotovila prost pretok kapitala v zvezi z neposrednimi naložbami in posojili ter prepovedala uvajanje novih deviznih omejitev na pretok kapitala in zaostrovanje obstoječih dogovorov. Največja nevarnost sprostitev pretoka kapitala je slaba pripravljenost sprostitev. Ta se pa pojavi ob neizpolnjenih pogojih, kot so: visoka stopnja makroekonomske stabilnosti države, primerljiva inflacija in obrestne mere. Razvit mora biti tudi finančni sektor (zlasti banke). Če tega ni, se država lahko znajde v finančni krizi. Hiter pretok kapitala se prikaže na ravni deviznega tečaja in posledično na denarni politiki ter lahko pripelje do velike finančne nestabilnosti. Zato Slovenija vztraja pri stališču, da pri

sproščanju kapitalskih tokov ne velja preveč hiteti, temveč je najprej treba vzpostaviti pogoje – predvsem stabilizirati makroekonomsko okolje in okrepiti finančni sektor, kar prav zdaj poteka. Pri pretoku kapitala pa najprej sprošča dolgoročne oblike, šele nato srednjeročne in kot zadnje kratkoročne. S tem bo Slovenija lahko brez večjega tveganja v nekaj letih povsem sprostila pretok kapitala. Prost pretok kapitala bo gospodarstvu omogočil večje povezovanje, boljše vključevanje v mednarodne tokove in dostop do cenejših finančnih virov. Državljeni pa bodo lahko odpirali podjetja v tujini in investirali v podjetja v tujini, prav tako pa bodo lahko v tujini najemali posojila in čez mejo nosili več denarja. Možnosti bo vsekakor več, poiskati pa bo treba pravo razmerje med njimi in tveganjem pred finančno krizo.

5.4. Monetarna unija

5.4.1. Uvedba monetarne unije in evra

Ekonomska in monetarna unija je v nekem smislu nadgradnja notranjega trga, saj pogojuje eno od štirih svobod, ki so značilne za notranji trg, in sicer prost pretok kapitala. Enotni notranji trg je mogoč le v primeru, da v njem obstaja enotna valuta. Podjetja držav članic EU opravijo več kot 70 odstotkov trgovine znotraj EU, zato je notranji trg in en sam denar pogoj za optimalne rezultate ekonomske integracije – za hitro in stalno gospodarsko rast. To je le eden od razlogov, da je v EU postalo neizbežno oblikovanje ekonomske in monetarne unije (Ferlinc, Ješovnik, 2002, str. 5).

Evropska šesterica si je že leta 1969 zastavila cilj ustanovitev EMU, vključno s skupno valuto. Leta 1979 so članice ustanovile Evropski denarni sistem (EMS), v okviru katerega so za podporo delovanja skupnega deviznega režima deviznih tečajev (ERM) – določa nihanje okoli valute, uvedle skupno evropsko valuto eku. Euro je nasledil eku v razmerju 1:1. Leta 1990 so odstranili meje za pretok kapitala, kar je pomenilo prvo stopnjo na poti do uvedbe EMU. Druga stopnja uvedbe EMU se je začela leta 1994, ko so kot predhodnika Evropske centralne banke (ECB) uvedle Evropski monetarni inštitut (EMI), ki je bil zadolžen za uvedbo skupne valute. Tretja stopnja uvedbe EMU pa se je začela 1. januarja 1999, ko so članice uvedle skupno evropsko valuto evro, suverenost pa zaupale ECB. Uvedba evra v obtok pa je tudi potekala v treh fazah. Prva faza je bila maja 1998, ko so članice EMU določile menjalna razmerja med valutami in potrdile, da za evro izpolnjuje pogoje enajst držav, kasneje se jim pridruži Grčija. Druga faza se je začela z uvedbo evra kot knjižnega denarja 1. januarja 1999. Tečaji valut dvanajstih držav članic so lahko odstopali od tečaja evra le za 15 odstotkov. Tretja faza pa se je izvršila 1. januarja 2002, ko je dvanajst držav članic zamenjalo svoje nacionalne valute in dalo v obtok evro kovance in bankovce (Ferlinc, Ješovnik, 2002, str. 10-12).

5.4.2. Prednosti EMU in evra

Evro je prinesel številne prednosti na območju držav EMU, kot tudi izven območja držav EMU, npr. v Sloveniji. Uvedba evra je pomenila ukinitvev valutnega tveganja, kar vpliva na prihranke stroškov, ki nastanejo pri menjavi valut in zavarovanju valutnih tveganj. Skupni transakcijski stroški naj bi bili po podatkih Evropske komisije okrog 58 milijard evrov in ti stroški so bili v državah EMU popolnoma odpravljeni. Izven območja EMU pa so ti stroški manjši, ker je namesto dvanajstih valut v veljavi le ena. Ukinitvev valutnega tveganja je ugodno vplivala na trgovino znotraj EU, na menjavo storitev in kapitalske tokove. Z znižanjem stroškov in tveganj so pridobila manjša in srednja podjetja, ki so sedaj lahko prodirala na nove trge (Ferlinc, 2002, str. 89).

Vse cene izdelkov in storitev so izražene v evrih, zato lahko kupci primerjajo cene medsebojno po državah članicah EMU. Zaradi velikega povpraševanja se cene znižujejo in povečuje se konkurenca na trgu. Cene standardiziranih in cenovno prožnih proizvodov se razlikujejo le v različnih davčnih stopnjah in transportnih stroških. Podjetja so prisiljena zagotoviti večjo kakovost in nove proizvode, prilagojene kupcem. V evrih so izraženi tudi stroški – plače delavcev, kar bo pomenilo selitev proizvodnje na cenejša območja držav EMU (Ferlinc, 2002, str. 88).

5.4.3. Slovenija in evro

Slovenija uživa monetarno suverenost z lastno valuto, centralno banko in avtonomno denarno ter devizno tečajno politiko. Ima drseči devizni tečaj in kapitalske omejitve, kar je v nasprotju s fiksnim menjalnim tečajem EMU. Dokler Slovenija ni članica EU, se v njene mehanizme monetarne organizacije (ERM, EMU) ne more vključevati formalno oziroma institucionalno. Zato bo Slovenija do vstopa v EU in ERM2 skušala izpolniti maastrichtske konvergenčne kriterije ali pa se jim vsaj približati. Kriteriji pa so (Borak, Rant, 1999, str. 110):

- javni finančni primanjkljaj ne sme presegati 3 % BDP;
- javni dolg ne sme presegati 60 % BDP;
- država bo morala imeti pred uvedbo evra fiksen devizni tečaj vsaj dve leti;
- inflacija ne sme presegati povprečja inflacijske stopnje treh držav članic EU z najnižjo stopnjo za več kot +1,5 odstotne točke;
- dolgoročne obrestne mere ne smejo presegati povprečja dolgoročnih obrestnih mer v treh najboljših državah v Uniji za več kot +2 odstotni točki.

TABELA 2: Pregled izpolnjevanja maastrichtskih konvergenčnih kriterijev za Slovenijo

	Inflacija v % leta 2002	Dolgoročne obrestne mere v % - sept.01	Proračunski primanjkljaj (v % BDP) v letu 2000	Javni dolg (v % BDP) v letu 2001
Evro področje	2,2	4,99	-0,7	63
Konvergenčni kriteriji	3,3	6,92	-3,0	60,0
Slovenija	7,5	13,36	-2,3	26

Vir: Banka Slovenije, Eurostat julij 2002.

Kot vidimo iz tabele, Slovenija izpolnjuje fiskalne kriterije, ima pa previsoko inflacijo in dolgoročne nominalne obrestne mere. Po pričakovanjih Banke Slovenije naj bi se Sloveniji do vstopa v EU leta 2004 uspelo prilagoditi kriterijem in s tem izpolniti pogoje za vstop v sistem menjalnih tečajev ERM2. Leta 2005 bi se Slovenija tako lahko vključila v ERM2. ERM2 je tečajna ureditev, ki bo trajala najmanj dve leti in temelji na sistemu fiksnega tečaja. Banka Slovenije bo določila centralni tečaj tolarja v razmerju do evra, ki bo lahko okoli centralne paritete nihal do 15 odstotkov. Tečaj bo lahko izjemoma revalviral, vendar le z dogovorom Evropske centralne banke in ostalih članic ERM2. Tako bi lahko Slovenija po dveh letih, torej 2007, vstopila v EMU.

Slovenski izvozniki se po uvedbi evra soočajo s povečanim uvoznim povpraševanjem v EMU, vendar so soočeni tudi z bolj konkurenčnim okoljem. Varnejše in cenejše poslovanje daje podjetjem v EMU konkurenčno prednost pred podjetji izven območja evra. Podjetjem v EMU se zaradi enotne valute ter posledično nižjih stroškov in tveganj bolj splača poslovati z drugimi podjetji iz območja držav evra. Slovenski izvozniki lahko dosedANJI izvoz ohranijo le z znižanjem cene in prilagoditvijo izdelka zahtevam potrošnika, kar se nanaša na kakovost, dizajn, pakiranje in uporabnost. Slovenskim uvoznikom pa je po uvedbi evra omogočen pregled nad cenami dobaviteljev v EMU in to daje uvozniku večjo izbiro med dobavitelji. Slovenska podjetja lahko zaradi nižjih obrestnih mer in enotne valute v EMU povečujejo svoja vlaganja v dolgoročne naložbe. Z uvedbo evra slovenska podjetja ne potrebujejo več deviznih računov v dvanajstih valutah, temveč le v eni (Ferlinec, 2002, str. 88).

5.5. Varstvo okolja

Pravni red EU na področju varstva okolja je drugi najobsežnejši za kmetijstvom. Obsega več kot 300 predpisov, ki so razporejeni v 13 podpoglavij. Slovenija je prva zaprla to poglavje pred vsemi državami kandidatkami za vstop v EU že 29. marca 2001. Slovenija je

za izvedbo predpisov ustanovila Agencijo za okolje na ministrstvu za okolje in prostor, s katero je začela pripravljati investicijske projekte.

Stroški prevzema tega poglavja znašajo okrog 2,7 milijarde evrov, pri čemer še niso upoštevani stroški zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, ki jih zahteva Kjotski protokol – zmanjšanje emisij ogljikovega dioksida za 12 odstotkov do leta 2008, ki pa se financirajo preko takse za obremenjevanje zraka z emisijo ogljikovega dioksida. Slovenija bo morala projekte financirati večinoma sama, saj iz skladov EU (program ISPA) ne more pričakovati prav velikih nepovratnih sredstev, ker je po glavnih gospodarskih kazalnikih že prebogata. Največ stroškov obsega graditev kanalizacij in čistilnih naprav za zbiranje, odvajanje in čiščenje odpadnih voda. Potrebni bo kar 889 milijonov evrov investicijskih sredstev. Zaradi tega si je Slovenija izborila desetletno prehodno obdobje. Glavni vir sredstev je taksa za obremenjevanje z odpadnimi vodami, ki predstavlja 50 odstotkov v strukturi investicijskih sredstev. Slovenija je dosegla tudi petletno prehodno obdobje od predvidenega datuma pristopa k Evropski uniji za popolno uveljavitev pravnega reda EU na področju ravnanja z embalažo in odpadno embalažo (Gnilšak, 2002, str. 55).

Na začetku leta 2002 smo uvedli takso za obremenjevanje okolja, ki jo morajo plačevati zavezanci zaradi obremenjevanja tal s količino odloženih odpadkov in za obremenjevanje zraka z emisijo metana (kot toplogrednega plina) zaradi odloženih biorazgradljivih odpadkov. Obstaja pa tudi že taksa za obremenjevanje okolja zaradi uporabe mazalnih olj in tekočin. Pravno sistemsko ostajajo nepokrite še nekatere skupine odpadkov, na primer gradbeni odpadki, odslužena motorna vozila, odpadki bele tehnike ter odpadna elektro in elektronska oprema.

Velika bodo tudi vlaganja v posodobitev industrije zaradi standardov EU. Industrija se bo morala prilagoditi novim tržnim razmeram ali pa bo zaradi nesposobnosti prilagoditve v konkurenčnem boju propadla. Veliki industrijski obrati bodo morali pridobiti posebno enotno okoljsko dovoljenje, skladno z direktivo o celovitem preprečevanju industrijskega onesnaževanja (direktiva IPPC), ki ga bo mogoče dobiti le, če bo podjetje izpolnjevalo določene kriterije. Analize kažejo, da bo moralo 108 podjetij investirati skupaj nekaj več kot 500 milijonov evrov, če bodo hotela po letu 2007 nadaljevati proizvodnjo. Slovenskim pogajalcem pa je uspelo izboriti dodatno petletno prehodno obdobje za 15 podjetij, ki so bolj problematična na področju okolja (Pucelj, 2001, str. 5).

5.6. Industrijska politika

5.6.1. Stanje slovenske industrije

Slovenija je po velikosti BDP na prebivalca najuspešnejša med tranzicijskimi državami in se približuje članicam EU. Kljub temu obstajajo še nerešljivi strukturni problemi, zaradi

katerih je stopnja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in podjetij nižja od možne. Ti problemi pa so (Kovačič, 2001, str. 42):

- Bruto dodana vrednost na zaposlenega je še vedno nižja kot bruto dodana vrednost na zaposlenega v primerljivih industrijah v EU.
- Delež vhodnih neposrednih tujih investicij v razmerju do BDP je nižji kot v primerljivih srednje evropskih državah (Madžarska, Češka in Poljska). Prav tako je tudi nižji delež izhodnih domačih investicij, če ga primerjamo z Madžarsko, Estonijo in Latvijo.
- Slabo poznavanje trgov, prodajnih aktivnosti in načina obdelave tržnih niš.
- Preveč kratkoročnih dodelavnih poslov in premalo razvitih programov z višjo dodano vrednostjo.
- Število ustanovljenih novih, visoko tehnoloških podjetij, zlasti v predelovalni industriji, je mnogo manjše kot v razvitih državah.
- Slaba vključenost v mednarodne strateške povezave in visoka stopnja razpršenosti in nepovezanosti na domačem trgu prinaša nekooperativen odnos med sorodnimi panogami in posledično nizke pozitivne eksterne učinke v celotni industriji.
- V industrijah, ki danes predstavljajo gonilo gospodarske rasti, je relativno nizek delež zaposlenih in kapitala (računalniška oprema, komunikacijska oprema, prevodniki in biotehnologija).
- Premajhen delež visoko izobraženih ter relativno neustrezna izobrazbena struktura zaposlenih (premajhen delež visoko izobraženih s področja naravoslovnih in tehničnih ved, visoka funkcionalna nepismenost prebivalstva).

Leta 2002 se je industrijska proizvodnja skupno povečala za 2,4 odstotne točke v primerjavi z letom 2001. Največja rast je bila v proizvodnji strojev in naprav (11,4 odstotnih točk). Sledi ji rudarstvo z rastjo 7,7 odstotnih točk. Nadpovprečna rast pa je bila dosežena tudi v proizvodnji kemikalij in kemičnih izdelkov (5,9 odstotnih točk), v proizvodnji vlaknin, papirja in založništva (5,3 odstotnih točk), v proizvodnji vozil in plovil (4,9 odstotnih točk), v proizvodnji električne in optične opreme (3,7 odstotnih točk) ter v proizvodnji kovin in kovinskih izdelkov (3,5 odstotnih točk). Znižana rast je bila dosežena v proizvodnji izdelkov iz gume in plastičnih mas (1,4 odstotne točke), v proizvodnji hrane in pijač (1,5 odstotne točke) in v proizvodnji tekstilij in tekstilnih izdelkov (12,5 odstotnih točk) (Ekonomsko ogledalo, 2003, priloga 4). V prvih petih mesecih leta 2003 se je največ znižala proizvodnja usnja in usnjenih izdelkov (za 17,5 %) ter proizvodnja tekstilij in tekstilnih izdelkov (-14,5 %). V Nemčiji, kamor izvozimo tri četrtine konfekcije v EU, pada prodaja konfekcijskih izdelkov. Zmanjšana prodaja pomeni za slovenske tekstilce znižanje cen, skrajšanje dobavnih rokov in obseg naročil. Znižanje obsega naročil pomeni odpuščanje delavcev, ki dobivajo odpravnine iz denarja, namenjenega razvoju tekstilne industrije. Posledice prenizkih vlaganj v nove izdelke in nove tehnološke procese pa se bodo pokazale šele v naslednjih letih. V Sloveniji je cena delovne sile nekonkurenčna, zato se seli proizvodnja za izdelavo lastnih blagovnih znamk v države nekdanje Jugoslavije. Ministrstvo za gospodarstvo je zato uvedlo Program

prilagajanja slovenske tekstilne, oblačilne in usnjarske predelovalne industrije notranjemu trgu EU, ki teče že šesto leto. Vendar ta sredstva ne dosežejo niti desetine potreb, ki jih prijavljajo podjetja na te razpise.

5.6.2. Slovenska industrija in EU

Vstop v EU prinaša spremembe za podjetja, ki že izvažajo na trge držav EU, kot tudi za podjetja, ki pretežno prodajajo na domačem trgu. Slovenska podjetja bodo morala poznati in upoštevati vso zakonodajo EU, ki ureja pogoje poslovanja: prost pretok blaga in storitev, prost pretok kapitala in oseb, tehnične predpise, varstvo konkurence in državne pomoči, pravo družb, varstvo pri delu in varovanje okolja. Slovenska podjetja bodo morala svoje blagovne znamke registrirati po evropskih pravilih igre. Močno slovensko blagovno znamko z mednarodnim potencialom bo distribucija v EU hitro vzela za svojo in jo še okrepila, šibkejšo pa bo brezkompromisno uničila. Slovenska podjetja se bodo lahko tudi prijavljala za javna naročila na notranjem trgu EU (Šubic, 2002, str. 17).

Najpomembnejši učinki integracije bodo povečanje učinkovitosti podjetij zaradi konkurence med večjim številom podjetij in izkoriščanjem ekonomije obsega. Na notranjem trgu bodo lokalna podjetja izpostavljena hudi konkurenci, ki naj bi izločila neučinkovita podjetja in prestrukturirala gospodarstvo. Ta podjetja ne bodo več mogla računati na možnost subvencioniranja s strani države, davčne olajšave in neposredne državne pomoči. Država jim bo nudila le posredne razvojne, okolje-varstvene in regionalne pomoči, saj z zagotavljanjem neposrednih pomoči ne sme dajati prednosti določenim podjetjem, kar bi škodovalo enotnemu prostemu trgu EU. Tudi če se število konkurentov ne bo bistveno povečalo, se bo povečala konkurenca zaradi možnega vstopa novih konkurentov. Od vstopa v EU lahko torej pričakujemo veliko koristi: dvig konkurenčnosti in dvig produktivnosti slovenskih podjetij, povečale se bodo tehnološke inovacije, pojavilo se bo veliko možnosti strateških povezav znotraj panog (horizontalna in vertikalna kooperacija), prišlo bo do večjih domačih in tujih naložb v Sloveniji ter slovenskih naložb v državah članicah Evropske unije, omogočen bo lažji dostop do novih tehnologij in znanj in podjetja bodo bolje izkoriščala človeške vire. Možnost sklepanja strateških povezav s tujimi partnerji bo omogočila boljši dostop do RQR in novih menedžerskih tehnik. Slovenska podjetja potrebujejo kapital za razvoj podjetja, za razvoj svoje blagovne znamke, nadaljnjo zagotovitev rasti, zagotovitev delovnih mest in socialno varnost zaposlenih.

Največje priložnosti ob vstopu v EU pričakujemo pri izvoznikih, ki so že sedaj izvozno usmerjeni in imajo nizko stopnjo zaščitenosti. Ta podjetja že sedaj večino svojega prometa opravijo s partnerji iz EU in si želijo čimprejšnje odprave vseh ovir – tako carinskih kot monetarnih. Druga skupina so podjetja iz delovno intenzivnih panog. Ta podjetja že izgubljajo položaj na evropskem trgu. Po vstopu Slovenije v EU se bo v teh panogah še povečala konkurenca, dodaten pritisk bo povzročila uvedba evra in zniževanje inflacije.

Večje težave pričakujemo v nekaterih sektorjih, ki so sorazmerno bolj zaščiteni. Če bodo ti sektorji hoteli preživeti v EU, bodo morali postati mednarodno konkurenčni. Z odpravo prostotrgovinskih sporazumov se bo poslabšal dostop do trgov nekdanje Jugoslavije. Najbolj prizadeti bodo kmetijstvo, živilska in naftna industrija, ki skoraj polovico svojega izvoza ustvarijo v teh državah. Srednje prizadeta pa bo kemična, lesna, papirna in gumarska industrija, ki v teh državah ustvarijo več kot petino svojega izvoza. Slovenska podjetja si morajo zato z neposrednimi investicijami zagotoviti prosti dostop do teh trgov in obdržati sedanje tržne deleže. Hkrati si lahko prek proizvodnih obratov v teh državah zagotovijo nižje stroške proizvodnje v standardiziranih in delovno intenzivnih procesih, kar bo izboljšalo konkurenčni položaj slovenskih podjetij na trgih razvitih držav. Naslednja skupina so storitvena podjetja, ki zaostajajo v primerjavi s konkurenco v EU. Po vstopu pa pričakujemo hitro rast produktivnosti in izboljšanje kvalitete storitev v Sloveniji (Ješovnik, 2003, str. 18).

5.7. Politika majhnih in srednje velikih podjetij (MSP)

EU nima strukturne politike za industrijski sektor, zato izvaja podjetniško politiko. Podjetniška politika pa posebno pozornost namenja prav MSP, saj v njih vidi veliko možnosti za oblikovanje kakovostnih delovnih mest. Po definiciji MSP je podjetje srednje veliko, če ima več kot 50 in manj kot 250 zaposlenih, njegov letni promet ne presega 40 milijonov evrov, bilančna vsota pa ne presega 27 milijonov evrov. Majhno podjetje mora imeti manj kot 50 zaposlenih, njegov letni promet ne presega 7 milijonov evrov, bilančna vsota pa ne 5 milijonov evrov. Podjetja z manj kot 10 zaposlenimi veljajo za mikropodjetja. Po tej definiciji je v EU več kot 20 milijonov malih in srednje velikih podjetij, ki predstavljajo 99 odstotkov vseh podjetij, 53 odstotkov skupne zaposlenosti in 65 odstotkov prometa podjetij. Po podatkih Agencije za javnopravne evidence in storitve je bilo leta 2002 v Sloveniji kar 95 odstotkov majhnih podjetij. Srednjih in velikih je pa tako samo dobra dva odstotka. Tako je 821 velikih družb, od skupno 38.051 podjetij, zaposlovalo dobro polovico vseh delavcev v gospodarstvu in doseglo skoraj 60 odstotkov vseh čistih prihodkov od prodaje (Bertoncelj-Popit, 2003, str. 36).

V Sloveniji je malo hitro rastočih podjetij, mala podjetja še niso orientirana na evropski trg, podjetniška aktivnost se geografsko koncentrira na razvitejših območjih, med malimi podjetji je premalo povezovanja, premalo je organiziranega tveganega kapitala za financiranje in rast malih, inovativnih podjetij. Z vstopom Slovenije v EU bodo slovenska mala in srednje velika podjetja pridobila nove možnosti za razvijanje in izkoriščanje novih tehnologij, nove možnosti za razvoj novih izdelkov in storitev, s tem pa tudi nove možnosti za nova delovna mesta. Država mora tako s svojimi instrumenti omogočiti hitrejšo nastajanje in hitrejšo rast malih podjetij. Država mora odpravljati administrativne ovire za nastanek podjetja, podjetju mora nuditi dostopnost do potrebnih informacij za poslovanje na evropskem trgu.

Kot pomoč pri pripravi podjetij na skupni trg EU je država ustanovila lokalne podjetniške centre, ki podjetjem pomagajo (Mosova Petica, 2002, str. 24) :

- s pomočjo pri uresničevanju perspektivnih projektov v obliki sofinanciranja obrestne mere za kredite, najete pri poslovnih bankah;
- z aktivnim sodelovanjem pri navezavi podjetniških stikov in povezav;
- z zagotavljanjem pravočasnih informacij o različnih spodbudah razvoja;
- z usposabljanjem za aktivno sodelovanje na javnih razpisih doma in v tujini;
- pri spodbujanju investicij, ki omogočajo odpiranje novih delovnih mest, ki uvajajo novo, okolju prijazno tehnologijo.

Lokalni podjetniški centri priporočajo ustanavljanje lokalnih grozdov. To je skupina podjetij, ki je ocenila, da lahko vsaka članica skupine preko skupnega, a neformalnega delovanja doseže svoje koristi hitreje, lažje in z manj stroški, kot pa če bi na trgu nastopala ločeno, sama. Koristi se pokažejo v doseganju večje fleksibilnosti, višje produktivnosti, nižjih stroškov, večje donosnosti, uvajanju novih tehnologij in izdelkov pri vseh članicah grozda. Vse članice grozda so enakopravne med seboj in nobena med njimi nima vloge vodilnega podjetja. Vodenje grozda, usklajevanje ter nadzor delovanja grozda izvaja zunanji član grozda, koordinator grozda, ki ni zaposlen pri nobeni izmed članic grozda, večino njegovega dela pa v času izgradnje grozda financirajo zunanje podporne institucije (Mosova Petica, 2002, str. 25).

5.7.1. Programi za pomoč majhnim in srednje velikim podjetjem

EU ima posebne programe za razvoj majhnih in srednjih podjetij, saj so temelj novih gospodarskih dejavnosti. Evropska komisija je leta 1999 sprejela odločitev, da bo ustanovila program pomoči majhnim in srednje velikim podjetjem v srednji in vzhodni Evropi. Tako so se slovenska podjetja do konca leta 1999 lahko vključevala v projekte v okviru programa Phare, ki je bil namenjen tehnični pomoči na različnih področjih. Od leta 2000 pa se slovenska podjetja lahko vključujejo tudi v projekte v okviru sklada ISPA, ki je namenjen za okolje in promet. Vključijo pa se lahko tudi v peti okvirni program za razvoj in raziskave Craft, ki je namenjen spodbujanju inovacij in prenosu tehnologije v MSP.

Podjetniki se lahko vključujejo tudi v nekatere temeljne programe pospeševanja malega gospodarstva in obrti v EU prek mreže Euro-info centrov, ki v Sloveniji delujejo v Ljubljani, Mariboru in Kopru.

Euro-info centri ponujajo podjetnikom pomoč pri (Gospodarska zbornica Slovenije, 2002):

- informacijah o EU na splošno, Komisiji EU in ostalih pomembnih institucijah ali kontaktnih naslovih,
- informacijah o programih in projektih EU,
- financiranju malega gospodarstva prek Evropske investicijske banke,

- kreditiranju s subvencioniranjem prek različnih skladov,
- posojilih Evropskega investicijskega sklada,
- sodelovanju pri programih mednarodnega sodelovanja,
- sodelovanju pri programih spodbujanju malega gospodarstva,
- sodelovanju pri programih usposabljanja (Leonardo da Vinci) in
- sodelovanju pri programih na področju okolja (programa Life in Media II).

5.8. Financiranje in proračun

5.8.1. Proračun EU

Proračun EU je odsev politike petnajsterice. Leta 2003 je proračun EU obsegal 93,215 milijard evrov. V njem so prevladovali izdatki za kmetijstvo, ki znašajo 43,770 milijard evrov (47 odstotkov proračunskih izdatkov). Drugo območje, za katero EU namenja svoj proračun, je regionalna strukturna politika, ki jo vodi prek strukturnih skladov in kohezijskega sklada. Zanj so v letu 2003 porabili 30,285 milijard evrov (32 odstotkov proračuna). Državam kandidatkam za članstvo v EU je kot predpristopna pomoč v letu 2003 bilo namenjenih 3,12 milijarde evrov, torej 3,3 odstotka vseh proračunskih izdatkov. Ostalo je bilo namenjeno za notranje in zunanje zadeve EU, administracijo in rezerve. Notranje zadeve EU obsegajo področje raziskav in tehnološkega razvoja, prometna omrežja, energetska omrežja, telekomunikacijska omrežja, notranji trg, industrijsko politiko, zaščito okolja, avdiovizualne medije in kulturo ter informatiko in komunikacije. Za notranje zadeve je bilo namenjenih 6,26 milijard evrov. Zunanje zadeve pa obsegajo izdatke za sredozemske države, države nekdanje Sovjetske zveze ter za sodelovanje z Azijo in Latinsko Ameriko, humanitarno pomoč državam tretjega sveta. Za zunanje zadeve je bilo namenjenih 4,58 milijard evrov. Za administracijo je bilo namenjenih 4,8 milijard evrov, za rezerve pa 400 milijonov evrov. Z vključitvijo novih kandidat se bo proračun EU počasi povečeval, saj bo EU namenjala več denarja za nove članice. Tako naj bi se proračunski izdatki povečali na približno 108 milijard evrov do leta 2006 (Gospodarska zbornica Slovenije, 2003).

Prihodki proračuna EU pa so sestavljeni iz štirih delov. Prvi del so kmetijske dajatve ter prelevmani za sladkor, ki se zaračunavajo za uvoz iz držav, ki niso članice Evropske unije. Drugi del so 75 odstotkov carinskih dajatev, ki v skladu s sporazumi GATT pridobivajo na pomenu v primerjavi s kmetijskimi dajatvami in prelevmani. Carinske dajatve se na podlagi skupne carinske tarife zaračunavajo za uvoz dobrin iz držav, ki niso članice Unije. Sledijo sredstva na osnovi davka na dodano vrednost, ki se nakazujejo v proračun po enotnem 1 % pobranem DDV za vsako državo članico. Četrty vir financiranja pa je 1,27 % bruto nacionalnega proizvoda za vsako državo članico. Poleg teh prihodkov pa so v proračunu zajete tudi nekatere druge oblike prihodkov od davkov in prispevkov iz plač evropskih uradnikov ter obresti za zapoznela plačila, do raznih denarnih kazni in vseh presežkov iz prejšnjih let (Slovenija v Evropski Uniji?, 2000, str. 29).

5.8.2. Slovenska finančna pogajanja z EU

Pri pogajanjih o finančnem svežnju si je Slovenija zadala dva cilja. Sporazum z EU mora Sloveniji omogočiti, da se bo razvojni zaostanek naše države za povprečjem EU še naprej zmanjševal in sporazum ne sme poslabšati javno finančnega položaja Slovenije in s tem povzročiti težave pri doseganju fiskalnega dela Maastrichstkih kriterijev. Rezultati pogajanj so izpolnili oba cilja. Tako so na zasedanju Evropskega sveta v Bruslju oktobra 2002 sprejeli odločitev, da nobena nova članica v prvih letih članstva v EU ne sme imeti slabšega neto proračunskega položaja, kot ga je imela v zadnjem letu pred včlanitvijo. Slovenija je to dosegla z dogovorom, s katerim so ji za obdobje 2004 – 2006 odobrena pavšalna plačila v skupnem znesku 224 milijonov evrov. S tem se je pozitivni neto proračunski položaj Slovenije izboljšal od 45 milijonov evrov, predvidenih v letu 2003, na približno 85 milijonov evrov, predvidenih v vsakem od treh let obdobja 2004 – 2006. Pavšalna plačila ji bodo izplačana na koncu vsakega leta ne glede na to, ali bo uspela pridobiti vsa sredstva, ki so ji namenjena iz strukturnih skladov in razvoja podeželja (Mrak, 2002, str. 5). Sloveniji je namenjenih 236 milijonov evrov pomoči iz strukturnih skladov in 250 milijonov evrov iz razvoja podeželja.

6. SKLEP

Začetek priključevanja Slovenije EU sega v leto 1993, torej traja to priključevanje že deset let. Priključitev je za Slovenijo tako rekoč nujna, saj je EU za nas največji trgovinski partner. Glavne prednosti članstva bodo: večji trg za slovenska podjetja, nižje cene in s tem večja blaginja za porabnike, večja pogajalska moč Slovenije in predvsem večja gospodarska in politična stabilnost države. Glavni stroški članstva pa bodo: stroški prilagajanja strukturi EU, prispevek v skupni proračun Evropske unije in ukinitvev prostotrgovinskih sporazumov z državami na področju nekdanje Jugoslavije.

V Sloveniji je regionalno razvojno načrtovanje še v fazi uvajanja. Ustanovljenih je dvanajst regionalnih agencij, ki pripravljajo svoj regionalni razvojni program. Slovenija bo s pomočjo teh različnih regionalnih razvojnih programov določila prednostne programe, ki jih bo uvrstila na poseben dokument-CSF, ki je podlaga za finančna sredstva, ki jih dodeli Evropska komisija. Slovenija bo obravnavana kot ena regija od leta 2004 do konca leta 2006 in bo dobivala finančna sredstva za ciljno področje 1. Če pa bo želela dobivati sredstva še po letu 2006, se bo država morala razdeliti na tri dele: na Ljubljano, zahodni in vzhodni del, ki bi tako še lahko kandidiral za strukturno pomoč.

Slovensko kmetijstvo in živilsko predelovalna industrija se bosta po vstopu v EU srečali z učinkovitimi strukturami in organiziranim trgov. Slovenska živilska industrija bo morala znižati stroške v proizvodnji, morala se bo vertikalno povezovati (povezovanje zadrug in dobro organiziranih zasebnih pridelovalcev z živilsko industrijo) in povezovati s tujimi ali

domačimi partnerji. Slovensko kmetijstvo bo moralo pospešiti povezovanje bližnjih kmetov ali regije in iskanje tržnih niš (npr. ekološke kmetije, pridelava vrtnin, nacionalne jedi in stare slovenske kmečke obrti). Slovenski kmetje bodo leta 2007 izenačeni s kmeti v sedanjih članicah EU glede višine neposrednih plačil. Evropsko določene kvote in referenčne količine za Slovenijo so na nivoju, ki ni v nobenem primeru pod ravniho trenutne proizvodnje, kar daje Sloveniji možnost določene rezerve za prestrukturiranje.

Na notranjem trgu EU brez meja je zagotovljen prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. Blago se lahko prosto giblje iz ene države članice EU v drugo državo članico EU. Slovenija bo tako prihodnje leto lahko prosto izvažala in uvažala blago, ne da bi imela kakšne fizične, tehnične ali davčne omejitve. Med državami članicami bo veljalo načelo vzajemnega priznavanja blaga, kar pomeni, da morajo vse članice dovoliti trgovanje z blagom, ki je bilo zakonito proizvedeno v katerikoli izmed njih. Sistem plačila DDV pa bo urejen tako, da se bo plačal državi, v kateri bo blago porabljeno. Prost pretok oseb pomeni prost pretok delojemalcev, podjetij in tudi podjetnikov. Evropska komisija je zaradi skrbi, da bi ob vstopu v EU cenejši delavci iz revnejših prosilk za članstvo preplavili njihov trg delovne sile, predlagala petletni moratorij pri prostem pretoku delovne sile, ki ga je mogoče podaljšati še za dve leti, če se pokažejo utemeljeni vzroki. Slovenija je dobila garancije, da bo lahko prehod delovne sile reševala bilateralno z Nemčijo, Avstrijo in Italijo. Velika Britanija, Švedska, Nizozemska, Danska, Irska in Grčija pa so se odločile, da bodo svoj trg delovne sile za delavce iz prihodnjih članic Unije odprle že z dnem vstopa teh držav v Unijo. Prost pretok kapitala pomeni, da pri kapitalskih transakcijah ne sme biti niti deviznih niti plačilnih omejitev, temveč morajo biti vse omejitve odpravljene, tudi administrativne, davčne in postopkovne.

Države članice EU so uvedle skupno enotno valuto evro, ki jo uporablja dvanajst članic EU, da bi omogočile prost pretok kapitala. Uvedba evra je pomenila ukinitve transakcijskih stroškov, ki nastanejo pri menjavi valut. Evro omogoča, da potrošniki lahko primerjajo cene medsebojno po državah članicah EMU, kar prinaša večjo konkurenco na trgu. Slovenija mora izpolniti maastrichtske konvergenčne kriterije, da bi se lahko vključila v mehanizme monetarne organizacije (ERM, EMU). Slovenija izpolnjuje fiskalne kriterije, ima pa previsoko inflacijo in dolgoročne nominalne obrestne mere. Po pričakovanjih Banke Slovenije se bo Slovenija leta 2005 lahko vključila v ERM2, leta 2007 pa v EMU.

Slovenska industrija bo v EU izpostavljena hudi konkurenci, ki naj bi izločila neučinkovita podjetja in prestrukturirala gospodarstvo. Slovenija lahko poveča konkurenčnost gospodarstva z domačimi in tujimi investicijami v tehnologijo, znanje in človeški kapital, s spodbujanjem razvoja tehnološko intenzivnih dejavnosti, pospešeno internacionalizacijo gospodarstva, izboljšanjem javne infrastrukture, pospeševanjem podjetniških povezav in razvojem podjetništva. Najmanj težav bodo imela podjetja, ki so že sedaj izvozno usmerjena in imajo nizko stopnjo zaščitenosti. Večje težave pa bodo imela podjetja, ki so zaščitena in poslujejo večinoma na domačem trgu.

Odhodki proračuna EU so: izdatki za skupno kmetijsko politiko, regionalna strukturna politika – strukturni skladi in kohezijski sklad, predpristopna pomoč državam kandidatkam za članstvo v EU, izdatki za notranje in zunanje zadeve EU, administracija in rezerve. Prihodki proračuna EU pa so: kmetijske dajatve ter prelevmani za sladkor, 75 odstotkov carinskih dajatev, 1 % pobranega DDV in 1,27 % bruto nacionalnega proizvoda za vsako državo članico. Slovenija je dosegla, da ne bo imela slabšega neto proračunskega položaja v prvih letih članstva v EU kot ga bo imela v zadnjem letu pred včlanitvijo.

7. LITERATURA

1. Aljančič Mojca, Bogdanovič Sara Dragana: Regionalna politika. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2000. 71 str.
2. Avberšek Alenka et al.: Konjunktorni trendi februar 2003. Glas gospodarstva, Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, februar 2003, str. 4-7.
3. Avšič Vera: Čas je, da se zdramimo, Slovenske regije. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 9. september 2002, str. 8-9.
4. Bertonec Popit Vesna: Kako pravična bo evropska mama. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 11. marec 2002, 10, str. 7.
5. Bertonec Popit Vesna: Leto 2002 – žlahtno leto. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2. junij 2003, 22, str. 35-36.
6. Borak Neven, Rant Andrej: Slovenija in Evropska unija. Slovenska ekonomska revija, Ljubljana, 50 (1999), 1-2, str. 101-115 in str. 155-164.
7. Cunder Tomaž et al.: Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Ljubljana: Kmečki glas, 1997. 439 str.
8. Ferlinc Maja: Euro in poslovanje (I.). Glas gospodarstva, Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, januar 2002, str. 88-89.
9. Ferlinc Maja, Ješovnik Peter: Prilagajanje slovenskih podjetij evru. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, januar 2002. 61 str.
10. Gnilšak Barbara: Pogajanja. Glas gospodarstva, Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, september 2002, str. 54-55.
11. Ješovnik Peter: Evropska unija in izziv. Glas gospodarstva, Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, april 2003, str. 17-21.
12. Jurančič Iztok: Poker do leta 2006 in naprej, Slovenske regije. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 9. september 2002, str. 10-13.
13. Kos Marko: Slovenija v Evropski uniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1998. 268 str.
14. Kovač Mateja: Primarna dejavnost – politika in stanje v Sloveniji v primerjavi z EU. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2002. 53 str.
15. Kovačič Gorazd: Industrijska politika v republiki Sloveniji (D) – predelovalne dejavnosti. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2001. 48 str.
16. Krašovec Tone: Slovenija v Evropski uniji. Denar, Ljubljana, april 2003, 7, str. 12-14.
17. Mrak Mojmir: Finančna pogajanja z EU: kje smo in kam gremo? Delo, Ljubljana, 26. november 2002, str. 5.
18. Mrak Mojmir, Potočnik Janez, Rojec Matija: Strategija Republike Slovenije za vključitev v Evropsko unijo. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 1998. 250 str.

19. Prešeren Metka: Predpristopna pomoč. Glas gospodarstva, Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, oktober 2002, str. 44-45.
20. Pucelj Gregor: Ohranjeno okolje je naša edina prednost. Delo, Ljubljana, 28. december 2001, str. 5.
21. Puharič Krešo, Pivka Hilda Marija : Pravo mednarodne trgovine. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1994. 335 str.
22. Slovenija v Evropski Uniji ?. Ljubljana: Urad vlade za informiranje, 2000. 152 str.
23. Šubic Petra: Tri nevarnosti za blagovne znamke. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2. december 2002, 48, str. 15-18.

8. VIRI

1. Ekonomsko ogledalo. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, april 2003, 4, 19 str.
2. Gospodarska zbornica Slovenije: Euro-info centri.
[URL: <http://www.gzs.si/Nivo3.asp?IDpm=6136>], 25.11.2002.
3. Gospodarska zbornica Slovenije: Proračun Evropske unije za leto 2003.
[URL: <http://www.gzs.si/Nivo3.asp?ID=9871&IDpm=6675>], 10.4.2003.
4. Kmetijsko gozdarska zbornica, Bilten št. 9, december 2002. 16 str.
5. Mosova Petica. Priloga Novega tednika, 35. mednarodni obrtni sejem 2002, september 2002. 95 str.
6. Slovenija, doma v Evropi. Informativna knjižica. Ljubljana: Urad vlade za informiranje, 1998.